Цуг орн-нутгудын пролетармуд, негдцхәтн!

1920 җил өклҗ һарсмн

КПСС-ин Хальмг таңһчин комитетин, Хальмг АССР-ин Деед Советин болн Министрмүдин Советин орган

Мөрн җил 1990 Така сарин 13 Басң өдр № 131. (11144). Үнь 3 деншг.

Советск Союзин Коммунистическ партин XXVIII съезд

ЗӘҢГЛГЧ СОҢСХВР

1990 җилин така сарин 12-т Москвад, съездмүдин Кремлевск Бәәшңд, Советск Союзин Коммунистическ партин XXVIII съезд көдлмшән цааранднь кев.

Өрүни сүүриг А. И. Лукьянов һардв. КПСС-ин ЦК-н Генеральн сегләтрин дарук болн КПСС-ин Центральн Бүртклһнә Комиссин ахлач суңһлһар нууцар дууһан өглһнә ашин тускар тооллһна комиссин кесн соңсхвр делегатнр соңсв.

Ик зуһиннь өгсн дууһар КПСС-ин ЦК-н Генеральн сегләтрин дарукд, КПСС-ин ЦК-н гешүнд В. А. Ивашко, КПСС-ин Центральн Бүртклһнә Комиссин ахлачд, КПСС-ин ЦКК-н президиумин гешүнд — Б. К. Пуго суңһгдв.

Съезд тооллһна комиссин протоколмудыг батлв.

Энүнә хөөн урднь съезд ул-сүүр гиҗ батлҗ авсн КПСС-ин Уставин проектд орулсн чиклврмүдиг болн немрмүдин шинҗллһ комиссин һардач М. С. Горбачев кев.

Делегатнр проектәр күүндвриг цааранднь кев. Ухан-тоолврари тодрхаһар болн принципиальн кевәр хувалцсна хөөн күүндвр төгсәгдв. Делегатнрин орулсн сүв-селвгүд комиссьт немр көдлмш кехин төлә өггдв.

Сүүрин йовудт СССР-ин Министрмүдин Советин Ахлач Н. И. Рыжков така сарин 11-д болсн шахтермудын буцлтын тускар съездд орлцачнрт зәңглв. Съезд эн соңсхвриг учрт авв.

Асхни сүүрин эклцәр съезд «Эрдм-сурһулин, наукин болн культурин халхд КПСС-ин политикин туск» резолюц шинҗлҗ хәләһәд, батлҗ авв. Цааранднь сүүриг М. С. Горбачев һардв.

Партин цутхлң һардгч органмудт кандидатурмуд зааҗ темдглллһиг болн теднәр күүндвр келһиг съезд эклв.

КПСС-ин XXVIII съездд КПСС-ин Центральн Комитетин кесн Политическ тооцаһар болн партин төрмүдәр

Советск Союзин Коммунистическ партин XXVIII съездин

РЕЗОЛЮЦ

Партин Центральн Комитетин Политическ тооцаг — докладчикнь КПСС-ин ЦК-н Генеральн сегләтр М. С. Горбачев, — соңсад, күүндвр кесна хөөн партин XXVII болн XXVIII съездмүд хоорндк немд обществин бәәдл-җирһлд гүн хүврлтс болв, гиҗ съезд темдглҗәнә. КПСС-ин Центральн Комитет, ЦК-н Политбюро, политическ һардврин коллективн органмуд болад, гуманизмүр, демократьр, социальн үнн-чик бәәдлүр орн-нутгин революцьонн эргц келһнд партиг, девшлтә цуг чидлмүдиг залв.

Орн-нутгт, улст, партьд, туслн социалистическ идейд аһу ик һаруһан күргсн тоталитарн сталинск системиг диилҗ һарчана. Сулдхн бәәх [illegible] социалистическ [illegible] үүлдгдсн обществ тогтаҗана.

Политическ цуг надстройк [illegible] кевәр хүврүлгдҗәнә. [illegible] зөвиг батрулҗана, [illegible] партьта йоста демократь батлгдҗана.

[illegible]

үүдәв. Цуг эн тоот политическ бәәдл-җирһлд саяд әмт орулҗана, ондаруллһнд хәрү эргшго бәәдл зүүлһлһнд нилчән күргҗәнә.

Партин хөв-җирһл, терүнә тууҗлгч иргч шудтан ондаруллһна күцлмүдт күрлһнлә, улсин бәәдл-җирһлиг ясруллһнла залһлдата, гиҗ съезд лавлҗ темдглҗәнә. КПСС-иг нег мөслҗ шинрүллһнә, догматизмәс сулдхлһна, олн дунд политическ көдлмш келһнә билгиг дасҗ авлһна, үннә күчәр, иткләтә бәрмтгәр олна-политическ талдан чидлмүдлә конструктивн кевәр үүлдҗ чадлһар, һоллгчнь болхла тодрха кергүдәр әмтиг авлҗ чадлһна төлә съезд дууһан өгчәнә.

Съезд гериҗәнә: КПСС — нег ухан-тоолврта әмтнә сән дурн нииләд, социалистическ хаалһ болн коммунистическ иргц шүүҗ авсн парть болҗ үүлдҗәнә, эврәннь политикәр эн көдлмшч классин, крестьянствин, интеллигенцин, күч-көлсч цуг әмтнә сә хәәлһиг медүлҗ харсҗана. Эннь цуг күмни, гуманистическ зөөрт, социальн үнн-чик бәәдлд терүнә иткл боллһнас саһгдҗах. Коммунистнрин ик зуһнь әмтнд әрүн седкләсн кергләд, цергләҗәнә. Сталинә болн терүнә [illegible] үүл татлһна туст, дор ормлан [illegible] җилмүдт политическ һардврин һарһсн эндүнин туст эдн даавр зүүҗәхш.

[illegible]

икдүллһнд КПСС түрүлгч чинр зүүлһҗәнә.

Туслн В. И. Ленинүр дәврлһиг съезд нег мөслҗ бурушаҗана. Терүг политик болн цецн ухатл гиҗ хов-худлас, баслһнас, тер мет нерни төлә күндллһнәс болн буульлһнас харслһн — коммунист болһна әрүн седклтә күн болһна даавр.

Социализмиг хаҗилһлһиг болн партин алдгудыг шалһҗах бәәдл һарһад, обществд антикоммунизм болн антисоветизм тархаҗ делгрүлхәр седлһиг съезд бурушаҗана, партиг экономическ эс гиҗ политическ шахлһна седвәрмүдин өмнәс закани цуг әв-арһар үүлдх эврәннь бат седклән медүлҗәнә.

КПСС дүүслгч интернационалистнрин парть, келн-әмтин кергләтиг, иккермүдиг болн аһльсмудыг онцлан авна, национализмлә, шовинизмлә болн расизмлә, реакционн идеологин ямаран чигн йовдлмудла эвцлдшго парть.

КПСС-т партийн олна йосиг ик кергт теклһиг, партин политик белдлһнд болн күцәлһнд коммунист болһнд орлцх ик әв-арһ теклһиг, эклц организацсин нилчиг ундгарнь өөдлүллһиг съезд эркн төр гиҗ тоолҗана. КПСС-ин идейн-политическ бүкл бәәдл партийн организацсин бийән залһна эклцәр. КПСС-ин хаһьд союзн республикүдин Компартьсин тустан үүлдг бәәдләр [illegible]

онн шинрүллһнд залгдсн КПСС-ин үзг-хаалһ орн-нутгин үндсни сә хәәлһнлә ирлцҗәнә.

Терүнлә деңц тер үзг-хаалһ күцәхләрн КПСС-ин ЦК, Политбюро, ЦК-н Секретариат күцәгдҗәх тодрха ишкдлмүдин экономическ, социальн болн шагшавдын ашинь кергтә кевәр учртан авчсн уга. Әркдлһнлә ноолда келһнә кампань, кооперативс бүрдәлһнә дамшлт, регионалын эдл-ахун тооцанд болн предприятьмүд тустан үүлдлһнд орлһн болн ик-ик ваннь чигн керг-үүлдврмүд систем угаһар, партийн организацст урдаснь тохнята белдвр угаһар кегдлә. Эннь чинрта болн кергтә керг-үүлдврмүдин өгциг дор орулад, нам терүц талдан ашмудур авч [illegible] билә.

Ондаруллһнд залгдсн үзг-хаалһиг илднь күцәлһнд үзгдҗәх күчр-күнд болн дутудундс хамгин түрүнд КПСС-ин ЦК-н халхас бюрократическ закврин-административн системин үлдлиг диилҗ һарлһна нәрн бәәдлиг дутуһар, батлҗ авсн шиидврмүдиг бүрдәмҗин болн идеологическ-пропагандистск халхар таасута биш теклһәр, партин звеност шин таалд көдллһнә дамшлт уга боллһар цәәлһгдҗәнә. Батлҗ авсн шиидврмүд күцәлһиг бүрдәлһәр Центральн Комитетин үүлдвр дуту бәәсиг Политбюрон [illegible]

КПСС-ин XXVIII съездин тогтавр

КПСС-ин XXVIII съездин «Гуманн, демократическ социализмүр» гидг программн герчллһнә тускар

1. КПСС-ин XXVIII съездин «Гуманн, демократическ социализмүр» гидг программн герчллһиг батлхмн.

2. Цаарандан, КПСС-ин шин Программ батлҗ автл, эврәннь дамшлтын үүлдвртән программн герчллһәр һардвр кех селвг цуг коммунистнрт, партийн организацст болн партийн органмудт өгхмн.

3. КПСС-ин шин Программ тогталһар комиссь бүрдәхмн.

КПСС-ин XXVIII съезд деер

Өрүһәр така сарин 11-д документсин проверксәр күүндвр эклхин өмн делегат **Д. Н. Кугультиновд** үг өггдв. Летчик Анатолий Гриценко өңгрсн учрар орн-нутгин цуг захас коммунистнрәс, наньчигн гражданмудас телеграммс ирҗәнә, гиҗ эн келв. Босад зогсад энүнә санлыг күндлх селвг өггдв.

Дарунь делегатнр хәләгдҗәх төрмүдәр күүндерән цааранднь кев.

«КПСС-ин бюджетин болн зөөрин тускар» гидг резолюцин проектәр съездин редакционн комиссин ахлач **В. А. Ивашко** үг келв. Эн резолюцин проектиг комиссь өмннь делегатнрин хәләврт орулҗ өглә, гиҗ эн тодлулв. Терүнәс наадан давсн цагин эргцд сүв-селвгүд өггдв, ухан-тоолврмуд келгдв. Тер учрар, партийн бюджет тогталһна болн күцәлһнә, тер мет партин көдлмшин әдгә цагин таалыг болн партийн тәвц мөңг хуваллһиг учрт авч партийн бюджетиг бүртклһнә шин әв-арһ ухалҗ авлһиг ЦК-д болн ЦКК-д даалһх болҗ хәләгдҗәнә.

Проектин тускар келгдсн ухан-тоолвриг хәләснә хөөн делегатнр орулсн чиклврмүдиг учрт авад, «КПСС-ин бюджетин болн зөөрин туск» КПСС-ин XXVIII съездин резолюциг батлв.

Зәрм делегатнр КПСС-ин болн политическ партьсин, олна җисәдин болн организацсин хәрлцәнә туск резолюц авх селвг өглә, гиҗ В. А. Ивашко тодлулв. Талдан партьсин болн организацсин тускар КПСС-ин хәләц программн герчллһнд болн Уставд зәвәр тодрхаһар үзүлгдсн бәәнә гисн ашлвр редакционн комиссь кев.

Экономическ реформ күцәлһнә халхд КПСС-ин политикин туск тәрәр резолюцин проектәр делегатнрин көдлмш съездин өмн эклә, гиҗ теруг белдлһәр бәәх комиссин ахлач **Н. И. Рыжков** келв. Ут туршдан 70 ухан-тоолвр, сүв-селвг, олн зүсн альтернативн вариантс учрт авгдв. Комиссь принципиальн ашлвр кев: рыночн хәрлцәнд орлго экономикиг батрулдг концепц уга.

«Марксистск платформин» [illegible]

циальн-экономическ өргҗллһнә ик программ ухалҗ авлһиг даалһад, законодательн седвәр гиҗ СССР-ин Деед Советин хәләврт орулҗ өгхмн. Тиим программ яһад кергтә болҗана гихлә, селәнд оньган өглһн сулдҗ одв гиҗ делегатнр тоолҗана. Нам терүнәс үлү, нег делегатын келсәр, КПСС-ин аграрн политик әдгә цагин девснд муурар күцәгдҗәнә.

Орулсн чиклврмүдиг болн сүв-селвгүдиг учрт авад, съезд резолюциг батлв.

Завсрин цагла делегацсин элчнрин хург деер КПСС-ин ЦК-н Генеральн сегләтрин дарукин үүлд кандидатурмуд зааҗ темдглллһәр күүндвр болв. Күүндврин ашмудын тускар сүүриг һардсн **М. С. Горбачев** делегатнрт зәңглв.

Элчнрин хург деер КПСС-ин ЦК-н сегләтр Е. К. Лигачевин, КПСС-ин Астраханск обкомин негдгч сегләтр И. Н. Дьяковин, Арменя Компартин ЦК-н хойрдгч сегләтр О. И. Лобовин, Белоруссин Компартин Минск обкомин негдгч сегләтр А. А. Малофеевин, СССР-ин дотрдундын кергүдин министр В. В. Бакатина, ВЦСПС-ин ахлач Г. И. Янаевин, КПСС-ин ЦК-н сегләтр А. Н. Яковлевин, Казахстана Компартин ЦК-н негдгч сегләтр, Казахск ССР-ин Президент Н. А. Назарбаевин кандидатурмуд зааҗ темдглгдлә, гиҗ М. С. Горбачев зәңглв. Долан кандидат бийән буулһв, тегәд элчнрин селвлцән хойр кандидатур селвглв — В. А. Ивашко болн Е. К. Лигачев.

Делегатнр талдан кандидатурмуд чигн темдглв. Кандидатнрин списклд КПСС-ин ЦК-н әңгин заведующ В. А. Купцов, КПСС-ин ЦК-н сегләтр, «Правда» газетин ахлах редактор И. Т. Фролов, Украина Компартин ЦК-н негдгч сегләтр С. И. Гуренко, Латвин Компартин ЦК-н негдгч сегләтр А. П. Рубикс орулгдв. Ленинградын делегат, Ленсоветин нертә технологическ институтын ректор А. С. Дудырев эврәннь кандидатуран зааҗ.

Дарунь А. П. Рубикс, В. А. Купцов, С. И. Гуренко, И. Т. Фролов, А. А. Малофеев, Н. А. Назарбаев бий[illegible]

Энүнд цөн сурвр өгв.

Бийинн тускар келхләрн, Украинд 1932 җил төрләв, гиҗ **В. А. Ивашко** зәңглв. Удан цагт партийн көдлмшт бәәлә. Невчкн зуур Афганистанд советник болҗ көдлв, хөөнь партийн олн зүсн үүлд бәәлә, тер тоод Украина Компартин ЦК-н хойрдгч, хөөнь негдгч сегләтрин үүлд.

Ондаруллһиг иткләтәһәр харсҗах күн болҗанав гиҗ кандидат герчлв. Партиг өңгрлһнд күргх зөв угавидн, гиҗ оратор темдглв. Парть утаһар ондаруллһн күдәгдшгог медх кергтә. Юңгад гихлә тер төрмүдиг ямаран чигн талдан чидлмүд ода хаһлҗ чадшго.

КПСС-ин ЦК-н Генеральн сегләтрин дарукин үүлд терүнә кандидатурар күүндвр болад уга бәәтл, урдаснь Украинә Деед Советин Ахлачин үүләс һарчахин туск әрлһ юңгад эн орулҗ өгв гисн сурврт В. А. Ивашко цәәлһвр өгв. Теруг Москвад һарч һур КПСС-ин съездд һарч йовсна хөөн Украинск парламентд бәәдг антикоммунистическ, конструктивн биш чидлмүд республикин Деед Советин Ахлач хәрҗ ирхиг некв. Государственн ах үүл даҗах күүнд республикд аль сансарн бичә зааһад-закрад бәәтхә гиһәд, эн үүләсн һарчахин тускар герчлләв, гиҗ эн келв. Эврә дурарн үүләсн һарлһн Украинд социализмин идейиг бурушаҗах әмтмнд эврәннь төрмүдән күцәмҗтәһәр хаһлх арһ өгшгой гиҗ сурхла, эн үүлд дәкнәс коммунист суңһгдх гиҗ иткҗәхн претендент медүлв.

Трибун деер — Е. К. Лигачев. Шинрүллһнә болн ондаруллһна төрмүдин туст миниһи хәләц тадн темдгтә, гиҗ эн келв. Съездин көдлмшин әдрмүдт эн хәләц улм батрв. Мини тооларар, съездд чидлмүд негдлһнә йовц болҗана. М. С. Горбачевиг ЦК-н Генеральн сегләтрт суулһн тер туст үлгүр болҗана. Ондаруллһиг, олна бәәдл-җирһлин цуг халхсиг шинрүллһиг би демҗәнәв, болв эн үг дусулҗ, кецәлт угаһар, девснгәс девсгүр күцәх кергтә. Онц зәрә зөөриг бурушахин тускар претендент 70 җилин туршарт [illegible]

КПСС-ин ЦКК-н ахлачин үүлд делегатнр «Северовостокуголь» негдлтин «Кадыкчанская» шахтын участкин начальникин нәкд В. Д. Блудовин, КПСС-ин ЦК-н сегләтр Ю. А. Манаенковин, Украинә Компартин Запорожск горкомин негдгч сегләтр П. М. Ванатын кандидатурмудыг заав, хол радиозалһлдана НИИ-н парткомин сегләтр В. А. Прохоров (Москва) эврәннь кандидатуран селвглв.

Эврәннь кандидатур заахларн, партин дотрнь морально-этическ бәәдлиг ясруллһнд зөвә туслн тәвцән орулх кергтә гисн тоолврар һардвр келәв, гиҗ **В. А. Прохоров** келв. Терүнә тоолврар, ЦКК зуг партийн дотрдундын демократин төрмүдәр үүлдх зөвтә, коммунистнрин зөвиг партократс болн хаҗуһас антикоммунистическ чидлмүдин дәврлһнәс харслһна әв-арһнь болх зөвтә.

Партьд ирлцәтә бәәсн дуту-дундсас партийн бүртклһн чигн хөөһсн уга, гиҗ **Б. К. Путо** темдглв. Бидн зуг эдл-ахун төрмүдәр икәр үүлдләвидн, зәрмдән партийн бүртклһнә көдлмшиг улсин бүртклһнәс йилһхд күчр билә. Зәрм тоотыг күцәҗ болв, эндр бидн чик хаалһдан бәәнәвидн. Партийн организацсин эрк биш үүлдврлә залһлдата төрмүдт бидн урдкаснь дорхнь икәр оньган өгчәнәвидн.

СССР-ин улсин депутат майор Лопатинлә учрсн йовдл мет, коммунистнриг шаххар седлһнд КПК оралцҗ хәрү өглһнә учрар претендент чигҗ темдглв: партин бүртклһнә зуг вертикальн биш болв горизонтальн бүрдәцинг делгрүләд, коммунистнриг улм әртәснь харсх кергтә. Урднь һарсн Латвин Компартьд тогтсн нәрн бәәдлин туст терүнә гемин хув бәәнә гиҗ эн зөвцәрв.

Кандидатурмудар күүндвр эс болсн учрар, претендентиг бурушалһна арһ ода үүлдҗәх КПСС-ин ЦК-н инструкцас иштә өггдсн уга билә. Эн бәәдлд кесг делегатнр оньг тусхав, гиҗ ахлачлҗах күн әәнглв. Тегәд кандидатур болһниг нууцар дууһан өглһнә списклд орулһна териг онц хаһлхмн [illegible]

...кемд обществин бәәдл-жир[illegible] һлд гүн хуврлтс болв, гиж съезд темдглҗәнә. КПСС-ин Централь Комитет, ЦК-н Политбюро, политическ һардврин коллективн органмуд болад, гуманизмур, демократур, социальн үнн-чик бәәдлүр орн-нутгин революционн әргц келһнд партиг, девшлтә цуг чидлмүдиг залв.

Орн-нутгт, улст, партьд, тусли социалистическ идейд аһу их һаруһан күргсн тоталитарн сталинск системиг [illegible] гражданмудын социалистическ зөөрәр уллгдсн обществ тогтҗана.

Политическ цуг надстройк үндсни кевәр хуврүлгдҗәнә, сулкүүнә зөвиг батрулҗах, сулдан кедг суңһврта, олн партьта йоста демократь батлгдҗана.

Давуһар цутхлцдулгдсн государств йосндан союзн, тусстан шүүвр келһәр болн әврә дурарн улс негдлһәр уллгдсн государствд хуврҗәнә.

Идеологическ заклһн ухан-тоолвран дурндан медүлһнд болн илднь келлһнд, илднь зәңглһнд орман өгчәнә.

Күч-көлсчнриг зөөрәс болн тедн күч-көлснә ашмудас хаһцулҗасн государственн-монопольн производственн хәрлцән цуцлгдҗана.

Социалистическ производительмуд сулдан дәрлдлһнә таал тогтагдҗана.

Тиим кевәр, оңдарулһнә кемд батлҗ авсн партийн шиидврмүд улсин йосиг шинәс тогталһар, демократическ государствин зөв-йосна ул-сүүр белдлһәр, политическ шин ухан-тоолвр тогталһар, экономическ реформ күцәлһәр илт үүлдврмүд күцәх арһ...

...рулһна күцәмүд күрсн улсин бәәдл-жирһлиг иерулһна залһлдата, гиж съезд давлҗ темдглҗәнә. КПСС-иг негмөслҗ шинрүлһнә, догматизмәс сулдхлһна, олн дунд политическ көдлмш келһнә билгиг дасҗ авлһна, үннә күчәр, итклтә бәрмтәр олна-политическ талдан чидлмүдлә конструктивн кевәр үүлдҗ чадлһар, һоллгчнь бә ахла тодрха кергүдәр әмтиг авлҗ чадлһна төлә съезд дууһан өгчәнә.

Съезд [illegible] КПСС-[illegible]вег ухан-тоолврта әмтнә сән дурни ниицән, социалистическ хаалһ болн коммунистическ иргч шүүҗ авсн партьболҗ үүлдҗәнә, әврәннь политикәр эн көдлмшч классин, крестьянствин, интеллигенцин, күч-көлсч цуг әмтнә сә хәәлһиг медүлҗ харсҗана. Эннь цуг күмнә, гуманистическ зөөрт, социальн үнн-чик бәәдлд терүнә итклтә боллһнас салһгдҗахш. Коммунистнрин ик зунь әмтнд әрүн седкләсн цергллә, церглҗәнә. Сталина болн терүнә сөөвңгүднә үүл татлһна туст, дор ормдан зогслһна жилмүдт политическ һардврин һарһсн эндүсни туст эдн даавр зүүҗәхш.

Авторитарн ухан-тоолвриг съезд буруушаҗана. Марксин, Энгельсин болн Ленина зөөриг, социалистическ теориг үүдәгч кевәр делгрүлһнә төлә, XX зун жилин туужлгн дамшлтыг, тусл КПСС-ин үүлдврин дамшлтыг, делкәч олна ухан-тоолврин күцәмҗсиг гүүвәр дасҗ шинжллһнә төлә дууһан өгчәнә.

Наукд, әрдм-сурһульд, культурт тохрагдсн обществин интеллектуальн зөөриг холвҗ харслһн — коммунист болһна әрүн седклтә күн болһна даавр.

Социализмиг хажилһлһиг болн партин алдгудыг шалһҗах бәәдл һарһад, обществд антикоммунизм болн антисоветизм тархаҗ делгрүлхәр седлһиг съезд буруушаҗана, партиг экономическ эс гиж политическ шахлһна седвәр мүдин өмнәс закани цуг эврһар үүлдх эвраннь бат седклән медүлҗәнә.

КПСС әүсәлгн интернационалистнрин партьь, [illegible] керглтиг, нөкврмүдиг болч авъясмудыг оньгтан авна, национализмлә, шовинизмлә болн расизмлә, реакционч идеология ямаран чигн йовдлмудла әвцлдшго партьь.

КПСС-т партийн олна йосиг ил кергт теткһиг, партин политик белдлһнд болн күцәлһнд коммунист болһнд орлцх ил әв-арһ теткһиг, эклц организацсин нилчиг үнгарнь өөдлүлһиг съезд эркн төр гиж тоолҗана. КПСС-ин идейн-политическ бүкл бәәдл партийн организацсин бийән залһна эклцәр. КПСС-ин ханьд союзн республикүдин Компартьсин тустан үүлддг бәәдләр уллгдҗана.

Орн-нутгт шинәс делгрлт авчах көдлмшч болн крестьянск җисәнд партийн организац шунмһаһар орлцлһн ик чиңртә гиж съезд тоолҗана.

Олн партийностин таалд КПСС закана улд талдач партьсла болн җисәдлә ил дәрлдә кехдән болн нөкцлт бәрхдән, тер тоод суңһврт болн парламентск үүлдврт нөкцлт бәрхдән белн бәәнә.

Съезд батлҗ темдглҗәнә: оңдарулһнд болн революцн-...

...дин экономическ, социальн болн шагшавдын ашинь кергтә кевәр учртан авчасн уга. Әркдлһнлә ноолда келһнә кампань, кооперативс бүрдәлһнә дамшлт, региональн эдл-ахун тооцанд болн предприятьмүд тустан үүлдлһнд орлһн болн ик-ик нань чигн керг-үүлдврмүд систем угаһар, партийн организацс урдасн тохнята белдвр угаһар кегдлә. Эннь чиңртә болн кергтә керг-үүлдврмүдин өгнг дор орулад, нам терүц талдан ашмудыг авч [illegible] билә.

Оңдарулһнд залгдсн үзгхаалһиг илднь күцәлһнд үзгдҗәх күчр-күнд болн дутудунде хамгин түрүнд КПСС-ин ЦК-н халхас бюрократическ заквр-административ системин үлдлиг диилҗ һарһлһна нәрн бәәдлиг дуту үзллһәр, батлҗ авсн шиидврмүдиг бүрдәмҗин болн идейн-пропагандистск халхар тасрта биш теткһәр, партин цуг звеност шин таалд көдллһнә дамшлт уга боллһар цәәлһгдҗәнә. Батлҗ авсн шиидврмүд күцәлһиг бүрдәлһәр Централь Комитетин үүлдвр дуту бәәсиг Политбюрон гешүдин болн гешүнә кандидатнрин, КПСС-ин ЦК-н секләтрмүдин тооцас батлҗ медүлв. КПСС-ин ЦК-н комиссьмүд партин интеллектуальн күчәр, партийн организацсин үүдәлтәр сулар түшг кеҗәсмн.

Аштнь КПСС-ин XXVII съездин болн Цугсоюзн XIX партконференцд тәвсн һол төрмүд хаһлгдл уга үлдв, эннь кризисн йовдлмудыг чаңһав, обществд болн партьд тогтсн бәәдлиг хурцдулв.

(Чилгчнь 2-ч халхд).

КПСС-ин БЮДЖЕТИН БОЛН ЗӨӨРИН ТУСКАР

Советск Союзин Коммунистическ партин XXVIII съездин

РЕЗОЛЮЦ

1. КПСС-ин бюджетин болн зөөрин тускар КПСС-ин ЦК-н кергүдин залач үр Н. Е. Кручинан кесн докладыг учрт авхмн.

2. Бюджет тогталһна болн күцәлһнә диг-даран КПСС-ин күцәх зөвтә шин үүлдврлә болн обществд терүнә зүүҗәх чиңрлә уданар иргцулгдҗәнә гиж съезд темдглҗәнә. Партин материальн кергин болн бюджетин тускар олнд соңсхҗ медүллһн болн зәңглһн теткгдәд уга. Финансин болн зөөрин төрмүдәр зәрм шиидврмүд авхд партин суңһгдлг органмудын, коммунистнрин тоолврнь учрт авгдсн уга. КПСС-ин ЦК, партийн комитетмүд средствс әрвнәр олзлсн уга, объектс тосхсн цаг үлү мөнг һарһад бәәв. КПСС-ин медлд бәәсн зөөриг адһмтаһар өгчив.

3. Бюджет тогталһна болн партийн зөөриг әрвнәр олзта-тустаһар олзллһна әв-арһ делгрүллһәр партийн комитетмүдин болн эклц парторганизацсин зөвинь болн даалһврин өргҗүлх кергтә гиж съезд келҗәнә. Партийн организацсин финансов-эдл-ахун үүлдврнь демократическ эклцәр, регионмудын онцрһтынь тоолҗ, КПСС-ин организац болһна көдлмшин төлә кергтә материальн таал тогталһиг учрт авч бүрдәгдх зөвтә.

4. Партийн организацсин әврән медҗ үүлдлһн өргҗәх, әврән бийән мөңгәр теткһнд орлһна, мөңгиг эклц парторганизацст тустаһар шинәс хувалһна таалд партийн бюджет тогталһна, күцәлһнә болн бүртклһнә шин әв-арһ эн жилин чилгч күртл ухалҗ авх, партийн комитетмүдин, партийн учрежденьсин структурин шинрүллһәр дамҗулҗ цуг һарут баһрулҗ болдгар, көдләчнрин штатын тоһинь хасҗ болдгар кериг күцәх даалһвр КПСС-ин ЦК-д болн КПСС-ин ЦКК-д съезд өгчәнә. КПСС-т бәәх эмнлһнә көрәгиг партин цуг гешүдиг эмнлһнә болн тедна амрлһна төлә олзлхмн.

5. Коммунистнрин кесг үйин хураси зөөрин эзн болдг, терүг олзлдг болн медлдг әврәннь зөвән заканла ирлцүлҗ олзлхларн, цуг партийн зөөриг партин программ болн Уставд батлгдсн күцлмүдиг күцәлһәр ил көдлмш кехин төлә кергтә таал гиж КПСС тоолҗана, гиж съезд иткүлҗәнә.

КПСС-ин ЦК, КПСС-ин ЦКК 1990—1991 жилмүдт КПСС-ин зөөр болҗах объектсин экспертн үнллһ кеһәд, тедниг хамгин ик олзта-тустаһар олзллһна сүв-селвг ухалҗ белдх зөвтә.

КПСС-ин зөөриг хулдлһн, өглһн болн терүг КПСС-ин медлс һарһлһн зуг коммунистнрин тоолвриг учрт авч болн КПСС-ин Уставд болн заканд батлгдсн диг-дараһар күцәгдх зөвтә.

Партийн комитетмүд, КПСС-ин организац болн учрежденьс юридическ әвән күцднь күцәх, тер әвән партин финансов болн материальн көрң батрулхин төлә тустаһар олзлх зөвтә.

6. Үлү зөв эдллһнә гөрр бүрдәгдсн комиссьт партд тогтсн бәәдлиг һурвн сарин дотр хәләһәд медҗ авад, әрәннь ашлвран болн сүв-селвгән КПСС-ин ЦК-н болн КПСС-ин ЦКК-н хамцу сүүрин хәләврт орулҗ өгх даалһвр съезд өгчәнә. Эн төрр авсн шиидвриг эн жилин чилгч күртл партийн бартд барлҗ һарһхмн.

* * *

Партийн комитетмүд, эклц организац, коммунист болһн партин зөөриг батллһнд шунмһаһар орлцх, КПСС-н үүлдврин шин таалд материальн-мөңгнә средствсиг олзта-тустаһар олзлдгиг күцәх гисн итклән съезд медүлҗәнә.

...алвх болҗ хәләгдҗәнә.

Проектин тускар келгдсн ухан-тоолвриг хәләснә хөөн делегатнр орулсн чиклврмүдиг учрт авад, «КПСС-ин бюджетин болн зөөрин туск» КПСС-ин XXVIII съездин резолюциг батлв.

Зәрм делегатнр КПСС-ин болн политическ партьсин, олна җисәдин болн организацсин хәрлцәнә туск резолюц авх селвг өглә, гиж В. А. Ивашко тодлулв. Талдан партьсин болн организацсин тускар КПСС-ин [illegible] программн герчллһнд болн Уставд зәвәр тодрхаһар үзүлгдсн бәәнә гисн ашлвр редакционн комисс кев.

Экономическ реформ күцәлһнә халхд КПСС-ин политикин туск төрәр резолюцин проектәр делегатнрин көдлмш съездин өмн эклә, гиж терүг белдлһәр бәәх комиссин ахлач **Н. И. Рыжков** келв. Ут турштан 70 ухан-тоолвр, сүв-селвг, олн зүсн альтернативн вариантс учрт авгдв. Комисс принципиальн ашлвр кев: рыночн хәрлцәнд орлго экономикиг батрулдг концепц уга.

«Марксистск платформин» болн седврин съездин нерн деерәс орулгдсн резолюцин альтернативн проектин һол положеньсин тускар делегатнрт **А. А. Сергеев** келҗ өгв. Резолюцин проект белдлһнә йовудт цуг альтернативн селвгүд хәләгдлә гиж комиссин ахлач бас нег темдглв.

Делегатнр резолюцин тускар цааранднь күүндв, дууһан өглһнә ашар эн батлгдв.

КПСС-ин аграрн политик күцәлһнә тускар съездин резолюцин проект ухалҗ авлһар бәәх комиссин һардач **Е. К. Лигачев** энүнә өмн делегатнрас орҗ ирсн сүв-селвгүдиг болн ухан-тоолврмудыг комисс оньган өгч хәләһәд, документәр көллхләрн тедна ик зууһинь учрт авв, гиж соңсхв.

Резолюцин проект ул-сүүрнь гиж батлгдв, энүнә хөөн делегатнр пункт болһнинь даран-даранднь эклҗ хәләв. Зәрмснь онц төрмүдт оньган өгв, нааднь талланар хәләхмн гиж селвгән өгв: шин суңһгдсн КПСС-ин Централь Комитетд седән [illegible]

[illegible] негдгч секләтр А. А. Малофеевин, СССР-ин дотр дундын кергүдин министр В. В. Бакатина, ВЦСПС-ин ахлач Г. И. Янаевин, КПСС-ин ЦК-н секләтр А. Н. Яковлевин, Казахстана Компартин ЦК-н негдгч секләтр, Казахск ССР-ин Президент Н. А. Назарбаевин кандидатурмуд заач темдглгдлә, гиж М. С. Горбачев зәңглв. Долан кандидат бийән буулһв, тегәд элчнрин селвлцән хойр кандидатур селвглв — В. А. Ивашко болн Е. К. Лигачев.

Делегатнр талдан кандидатурмуд чигн темдглв. Кандидатнрин спискд КПСС-ин ЦК-н әңгин заведующ В. А. Купцов, КПСС-ин ЦК-н секләтр, «Правда» газетин ах редактор И. Т. Фролов, Украина Компартин ЦК-н негдгч секләтр С. И. Гуренко, Латвин Компартин ЦК-н негдгч секләтр А. П. Рубикс орулгдв. Ленинградын делегат, Ленсоветин нертә технологическ институтын ректор А. С. Дудырев әврәннь кандидатуран заав.

Дарунь А. П. Рубикс, В. А. Купцов, С. И. Гуренко, И. Т. Фролов, А. А. Малофеев, Н. А. Назарбаев бийән буулһв.

Аштнь күүндврт орулгдсн спискд А. С. Дудыревин, В. А. Ивашкон, Е. К. Лигачевин нерд үлдв.

Кандидатурмудар күүндвр келһн алфавитин диг-дараһар эклв. **А. С. Дудырев** 1945 жил цергчин өрк-бүлд төрв, техническ науксин доктор, профессор, барлгдсн 360 шаху научн көдлмштә. 1974 жиләс авн КПСС-ин член, партбюрон секләтр, институтын парткомин секләтрт суңһгдла. Гер-бүлтә, нег күүктә.

Кандидат әврәннь программан цәәлһсн уга, юңгад гихлә КПСС-ин ЦК-н Генеральн секләтрин дарукин үүлд бәәх күн Генсекин хәләвриг дөңнҗ, терүнә политикиг бәәдл-жирһлд тохрах зөвтә, гиж эн иткҗәнә.

Насн-жирһлин турштан би ямаран чигн үлү зөв угаһар көдлләв, коммунистнр яһҗ бәәдгинь сәәнәр меднәв, гиж претендент келв. Партин һардгч үүлд энүг суңһхла, эн учр-таал, терүнә тоолврар, сән нилчән күргх билә.

[illegible] йовсна хөөн Украинск парламентд бәәдг антикоммунистическ, конструктивн биш чидлмүд республикин Деед Советин Ахлач харҗ ирхиг некв. Государственн ах үүл даҗах күүнд республикд аль сансарн бичә зааһад-закрад бәәтхә гиһәд, эн үүләсн һарчахин тускар герчлләв, гиж эн келв. Әврә дурарн үүләсн һарлһн Украинд социализмин идейиг буруушаҗах әмтнд әврәннь төрмүдән күцәмҗтәһәр хаһлх арһ өгшгой гиж сурхла, эн үүлд дәкнәс коммунист суңһгдх гиж итҗәхән претендент медүлв.

Трибун деер — **Е. К. Лигачев**. Шинрүллһнә болн оңдарулһнә төрмүдин туст мини хәләц таднд темдгтә, гиж эн келв. Съездин көдлмшин өдрмүдт эн хәләц улм батрв. Мини тоолврар, съездд чидлмүд негдлһнә йовц болҗана. М. С. Горбачевиг ЦК-н Генеральн секләтрт суңһлһн тер туст үлгүр болҗана. Оңдарулһиг, олна бәәдл-жирһлин цуг халхсиг шинрүллһиг би дөңнҗәнәв, болв энүг дүсүлҗ, кецалт угаһар, девсңгәс девсңгүр күцәх кергтә. Онц зәңә зөөриг буруушаҗахин тускар претендент герчлв. 70 жилин турштарт бидн бәәдл-җирһлин әврә авг-бәрц үүләввидн. Онц зәңнә зөөр маднд юуни төлә кергтәв?

Е. К. Лигачев сурврмудт хәрү өгв.

Кандидатурмудар күүндвр болсн уга. Нууцвчар дууһан өглһнә спискд А. С. Дудыревин, В. А. Ивашкон, Е. К. Лигачевин нерд орулгдв.

Партийн форумин көдлмшиг басң өдрлә эрк биш төгсәхмн гисн седклән делегатнрин баг медүлв, гиж асхни сүүриг секҗәһәд, ахлачлҗах **М. С. Горбачев** зәңглв. Тер төләд улм шунмһаһар көдлх кергтә. Зуг съезд дөңнсн цагт тиигҗ көдлҗ болхмн.

Делегацсин совет ухан-тоолврарн хувалцсна хөөн КПСС-ин Централь Бүртклһнә Комиссин ахлачин үүлд альтернатив угаһар КПСС-ин ЦК-н Политбюрон гешүнә кандидат, КПСС-ин ЦК-д бәәх партийн Бүртклһнә Комитетин ахлач бәәсн Б. К. Пугон кандидатуриг заав, гиж Генсек делегатнрт зәңглв.

[illegible] чиги хөөсн уга, гиж Б. К. Пуго темдглв. Бидн зуг эдл-ахун төрмүдәр икәр үүлдләвидн. Зәрмдән партийн бүртклһнә көдлмшиг улсин бүртклһнәс [illegible] күчр билә. Зәрм тогтыг күцәҗ болв, эндр бидн чик хаалһдан бәәнәвидн. Партийн организацсин эрк биш үүлдврлә залһлдата төрмүдт бидн урдкас дорхнь икәр оньган өгчәнәвидн.

СССР-ин улсин депутат майор Лопатинлә учрсн йовдл мет, коммунистнриг шаххар седлһнд КПК [illegible] хәрү өглһнә учрар претендент [illegible] партийн бүртклһнә зуг вертикальн биш болв горизонтальн бүрдәцсиг делгрүләд, коммунистнриг улм әртәснь харсх кергтә. Урднь һардҗасн Латвин Компартьд тогтсн нәрн бәәдлин туст терүнә гемин хув бәәнә гиж эн зәвшәрв.

Кандидатурмудар күүндвр эс болсн учрар, претендентиг буруушалһна арһ ода үүлдҗәх КПСС-ин ЦК-н инструкцас ишта өггдсн уга билә. Эн бәәдлд кесг делегатнр оньг тусхав, гиж ахлачлҗах күн зәңглв. Тегәд кандидатур болһниг нууцвчар дууһан өглһнә спискд орулһна төриг онц хаһлхмн.

В. А. Ивашкон кандидатурар дууһан өглһиг хооран саахмн, гиж украинск делегатнрин баһ селвг орулв, юңгад гихлә В. А. Ивашко толһалҗах, УССР-ин Деед Советин ирлцигү шиидвр күләх кергтә, гиж эдн тоолҗана. Болв эн төр зәвшәлгдлә, гиж ахлачлҗах күн зәңглв. Олн зүсн регионмудын кесг делегатнр Е. К. Лигачевин кандидатуриг буруушав. Тегәд эн нериг спискд орулхмн биш гиж дууһан өгв.

Болв кесг делегатнрин селвгәр, инструкцин эн пунктыг күцәлһнә туск төрәр дууһан өглһн болв. Хуучрсн эн документин положеньсиг күцәлһн керг уга гиж их зунь келв. Тиим кевәр Е. К. Лигачев спискд үлдв.

КПСС-ин ЦКК-н ахлачин үүлд орлһна төлә нууцвчар дууһан өглһнә спискд Е. А. Прохоровин болн Б. К. Пугон кандидатурмуд орулгдв.

Программн герчлһәр бәәх комиссин нерн деерәс **В. А. Медведев** үг келв. Документәр болсн күүндврин йовудт 363 темдг болн [illegible]селвг орҗ ирв, урднь келгдсн 400 селвг деер [illegible]рнь немгдв. Цугтан [illegible]н хәләгдв, тедн[illegible]с 41 селвг герчллһнә проектд орулгдв.

Дарунь «Гуманн, демократическ социализмүр» гисн документ бүклдән батлҗ авгдв.

КПСС-ин шин программ батлҗ автл XXVIII съездин программн герчллһәр һардвр кех цуг коммунистнр зөвтә гисн тогтавр батлҗ авгдв.

Москвин 26 коммунистәс орҗ ирсн герчллһнә тускар президиум съездд зәңглв. Өрүни сүүр деер делегат В. Н. Лысенкон кесн герчллһн деструктивн чинр зүүҗәнә, съездин көдлмшин бүрдәмҗиг дор оруҗана, гиж КПСС-ин Московск балһсна организацин делегатнр тоолҗана.

Заверин хөөн тооллһна комиссин ахлач КПСС-ин ЦК-н Генеральн секләтрин дарукиг болн КПСС-ин Централь Бүртклһнә Комиссин ахлачиг суңһлһна диг-даранла делегатнриг таньлдулв.

(ТАСС).

МОСКВА. КПСС-ин XXVIII съезд.
ЗУРГТ: улсин депутатнрин Ленинградск балһсна Советин ахлач А. А. Собчак (зүн бийд) сүүрмүдин хоорнд интервью өгчәнә. ТАСС-ин зург.

КПСС-ин XXVIII съездд КПСС-ин Центральн Комитетин кесн Политическ тооцаһар болн партин тәрмүдәр

Советск Союзин Коммунистическ партин XXVIII съездин

РЕЗОЛЮЦ

(Чилгчнь. Эклцнь 1-ч халхд).

Экономикиг социальн үзгүр заллһна, теругүн күн тал эргүллһнә туск XXVII съездин невәр күцәгдсн уга. Кергллтин рынок иллән эвдрлһн, дефицит икдлһн, арслңгин үн дор орлһн социальн ик чиврте бәәдл болн әмтнә зевтәһәр әс таасн седкл түдәв. Селәнә социальн-экономическ тәрмүд хурцдв.

Государственн болн күч-келсн дисциплин икәр сулдлһн, үүл татлһн, әмтнә үклр, тәрсн һазрасн зулж һарсн әмтн һарч ирлһән дахулгджах күч үзүллһнә өслт; коррупц, арсм кеелһн, әркдлһн болн наркомань, шагшавд дор орлһн үүмлт үүдәжәнә, политическ бәәдлиг һәрдүлжәнә.

Наукин, эрдм-сурһулин, культурин, эрүл-менд харлһна зовлңгта бәәдл орн-нутгин әдгә цагин болн иргчин тәләи әәмшгтә болжана.

Орн-нутгин кесг регионмуд Чернобылин зон, Арал болн Аралын шидрк һазр, Ижлин һазр, Семипалатинск полигон болн нань чигн — экологическ аюлын бәәдләс һарһгдад уга. Экологическ тәрмүдәр батлж авсн шиидврмүд цань уга уданар күцәгджәнә. Арменьд болн орн-нутгин талдан регионмудт һазр чичрлһнә ашмудыг уга келһәр государственн программс күцәгджәхш.

Съезд темдглжәнә: келн-әмтн хоорндк хәрлцәнә хурцллһнд парть белн биш билә. Ик зуудан цуугәсиг тенцәрүллһнә цагт ЦК седвәриг һартан авадго билә, цутхлнд болн бәәрн һазрт өрәл-дәрвнәһәр күцәгджәх керг-үүлдврмүдлә эвцлдг билә. Союзан шин бооца батллһн уданд татгдв. ССР-ин Союзин бүкл бәәдл болн туслн бәәлһн әәмшгтә бәәдлд тусв.

Улсин сә хәәлһнлә сөрлцжәнә гиһәд сепаратистск әәрүлтсиг КПСС-ин XXVIII съезд бурушажана. Прибалтикин республикүдин Компартьст болсн әңгрлһнә туст съезд эврә санаврхлһиг медүлжәнә, эн әңгрлһн политическ бәәдлин делгрлтд теднә негнь йилһгч нилч геедрлһнүр авч ирв.

Общественн делгрлтин социалистическ хәәлһиг харжах партийн организацсин хәләцсиг дәәнжахин тускар съезд герчлжәнә. Литван, Латвин болн Эстонин коммунистриг КПСС-ин XXVIII съездин программн документсин улсүүрт негдлһнүр эн дуулжана.

КПСС-ин һардвр партиг шинрүллһнүр зөрмг ишкдл кехләрн, теругүг государственн партяс политическ көтлврчнә үндсни кевәр хүврүллһнә тәлә цуг эв-арһиг олзлсн уга, гиж съезд темдглжәнә. КПСС-ин ЦК-н, партийн комитетмүд эврәннь көдлмшән оңдарулж, партийн организацсин үүдәгч күчиг агсж чадсн уга.

КПСС-ин Центральн Комитетин, терүнә Политбюро болн ЦК-н Секретариатын үүлдвр үндсни ясруллһиг, кадрмудын политик болхла — шинрүллһиг некжәнә, гиж КПСС-ин XXVIII съезд тоолжана. ЦК, терүнә Политбюро эврәннь үүлдврән КПСС-ин ни-негн бәәдл теклһнә болн партьд демократ делгрүллһнә, обществиг хамцуллһна, орн-нутгт гражданск эв политическ эв-арһар күцлһнә һоллгч тәрмүдт, орн-нутгиг кризисас һарһж авлһар хооран саагдшго керг-үүлдврмүд белдж, илдкь күцәлһнд залх зөвтә. Күүкд улс, баһчуд, ветеранмуд дунд көдлмш күцәлһнд тәрүц шин хәләц, обществд теднә бәәдлин онцрлтыг учртан авлһн, әмтнә эн багмудыг партийн бәәдл-жирһлд болн олна бүрдәцст күццань орлцуллһн кергтә.

Съездин шиидврмүд күцәлһәр, тер мет делегатнрин орулсн сүв-селвгүдиг болч шалһгч темдгүдиг бәәдл-жирһлд тохралһар һурвн сарин болзгт илт керг-үүлдврмүд белдх даалһвр съезд КПСС-ин Центральн Комитетин шин ханьд өгчәнә.

Орн-нутгт тогтсн социальн-политическ нәрн бәәдлиг учртан авад КПСС-ин ЦК-н болн ЦКК-н сүүрмүдт зидрк кемин тускар. Политбюрон болн Секретариатын тооцнар күүндвр кех селвг өгхмн. Партьд идеологическ көдлмшиг шинрүллһнә туск тәриг жилин туршарт хәләх даалһвр КПСС-ин ЦК-д өгхмн. Партин шин тәрмүд учртан авад олна науксин Академиг, марксизмин-ленинизмин Институтыг, КПСС-ин ЦК-з бәәх олна науксин Институтыг шинрүлж ясруллһн туста болх гиж тоолхмн.

Парть чанһ болн улст медгдм социальн-экономическ политик күцәх зөвтә. Обществд, государственн органмудт кризисас һарлһна, бәәдлиг батрүллһна, өдр-бүрин бәәдл-жирһлин тәрмүд хаһллһна эв-арһ селвглхин тәлә партьд бәәдлиг эврә шинжллһн, үлмә угаһар эврә үнллһн кергтә.

Күч-келсч коллективсас партийн организацсиг һарһж уурүллһнд залгдсн ямаран чигн үүлдврңг болн уурулх седклтә талдан чигн йовдлмудыг съезд демократиг болн законностиг эвдлһн гиж үнлжәнә.

Политическ реформиг төгсәлһн, йосиг күццнь Советмүдт өглһнә кергиг төгсәж күцәлһн — КПСС-ин даавр, гиж съезд герчлжәнә. Партийн комитетмүд шин Советмүдлә хоорндан зүүцж үүлдлһиг ясрулх, ил йосна органмуд гиж теднә батрлһнд нилчән күргх, сүңһврт көдлмшчнрт болн крестьянмудт тусла деңгән күргх зөвтә. Депутатнрин-коммунистнрин болн партийн организацсин конструктивн хәләц Советмүд күцц чинртә болн дигтә көдлмшт түргәр орлһнд нилчән күргх зөвтә.

Орн-нутгин политическ системд президентствин институт оруллһиг чик болн кергтә йовдл гиж съезд тоолжана. Терүнлә деңц республикүдин болн бәәрн һазрин йоснла Президент хамцж үүлдлһнә бүрдәц закани иштәһәр тогтагдад уга. Президентин һарһжах Зәрлгүд күцәлһнә туст бүртклһнә янз йилһгдәд уга гиж темдглгджәнә.

Съезд советск государствин нарт делкән үүлдвриг дөңнжәнә, терүнә ул-сүүрг XXVII съездин болн XIX партийн конференцин ашлврмудла ирлцүлж — эврә дурарн шүүвр келһн, сә хәәлһнә тенцәрлт, әдл зөв болн кен-негнәнь кергт әс орлцлһн, үлмә уга бәәлһиг болн суверенитетиг хоорндан күндллһн, зер-зевиг, хамгин түрүнд — ядерн зер-зевиг хаслһн, күүнә зөв күндллһнә улд харлцәнә демократизац болн гуманизац тәвгдв.

Эн принципсәр бүрдәгдсн СССР-ин һазадын шин политик нарт делкән бәәдлиг темдгтәһәр ясруллһнд, дәәнә әәмшгиг сулдхлһнд, аһу ик чинртә тәрмүд хаһллһнур һарлһнд, делкән эдл-ахуйн системд экономик хамцж үүллһнд, экологическ халхар хамцж үүллһнд, духовн халхар нөкцлт бәрлһнд, әмтн хоорнд залһлдаг өргжүллһнд нилчән күргв, дәәнә һаруһин ацаг баһрүллһна эклц тәвв, гиж съезд темдглжәнә. Аштнь дотр-дундын тәрмүд хаһллһна тәлә һазадын таасгта таал үүдәгджәнә.

Нарт делкән бәәдлд болжах сән чинртә ясрлтс болм дүңгәһәр күрлһнә принципст орн-нутгин әәмшг уга ицгтә бәәлһиг теклһнә тәриг уурулжахш. Дәәнә политикин тәрмүд, цергчнрин болн теднә өрк-бүлмүдин туск килмж государствин болн партин оньгт тасрхан уга бәәх зөвтә.

КПСС-ин нарт делкән залһлдаг өргжүллһнә болн гүүдүллһнә тәлә съезд дууһан өгчәнә, коммунистическ болн көдлмшч партьсла, талдан зүн чидлмүдлә шахм залһлдә бәрж үүлдлһнә, олн зүсн политическ партьсин болн олна жисәдин сә хәәлһнлә ирлцжәх халхс хәәлһнә чинриг темдглжәнә.

Партиг үндсәрнь шинрүллһн терүнә программиг үндсәрнь шинрүллһиг некжәнә. Партин шин программ белдлһәр комиссь бүрдәһәд, терүнә проектиг эклц партийн организацсин күүндврт тәвх кергтә гиж съезд тоолжана.

Иргч кемд обществд болн государствд үүлдврин программ КПСС селвглжәнә. Эннь «Гуманн, демократическ социализмүр» гисн съездин программн герчллһнд, орн-нутгин делгрлтин хамгин чинртә тәрмүдәр батлж авсн резолюцс цәәлһгджәнә.

Партиг болн обществиг кризисүр, орн-нутгиг — дормдан зогслһнур болн йосиг нег һарт оруллһнур, социализмиг болхла хажилтсүр авч ирсн давсн цагин эндүг давтж болшго гиж партийн съезд цуг коммунистнрин, КПСС-ин һардгч органмудт көдлх иткл зүүлһгдсн әмтнә оньгиг тусхажана.

***

Орн-нутг күнд цагт бәәнә. Демократическ цуг чидлмүдин хамцлт урднь үзгдәд угаһар кергтә болжана. Советмүдт, олна организацст болн жисәдт, өдр-бүрин илт үүлдврт өргн киицә бүрдәж хамцхмн гиж социалистическ идей дөңнжәх цуг әмтнд КПСС селвг өгчәнә. Күч-келсч күүнә тәлә, гражданск эвин болн цуг келн-әмтнә зөвшәрсн бәәдлин тәлә цуг конструктивн тоотыг харсад, әдл зөвтә күүндвр кехдән парть белн бәәнә.

«Өдгә цагин девсңд партин дәәнә политикин һол үзг-хаалһин тускар»

Советск Союзин Коммунистическ партин XXVIII съездин

РЕЗОЛЮЦ

1. Эвәр бәәлһиг батруллһиг КПСС һазадын политикин чинртә гисн үзг-хаалһнь гиж тоолжана, тегәд нарт делкән чинвртә бәәдлиг гөңгрүллһнә процессмудт цуг халхар нөкд болх. Шин политическ ухан-тоолврар ул кежәх партин дәәнә политик СССР-ин удан болзгта сә хәәлһнлә ирлцжәнә.

Дәәнә-политическ таалын бәәдлиг болн делгрлтиннь иргчиг цуг халхаснь үнләд, сән хүврлтс хәрү эргшго бат гисн ицл батрад уга бәәдл СССР-ин тәлә дәәнә әәмшг тер кевәрн үлджәнә. Ним бәәдлд социалистическ Төрскән харслһар, харслтын күчиг болн әәмшг уга бәәлһиг батруллһар болн ицгтә, күрм дүңгә кемжәндлнь бәрлһәр конституционн даалһврмудыг күцәлһн цуг улсин, партин болн государствин хамгин ик чинртә тәрмүдин негнь билә, тер кевәрн үлджәнә.

Советск харслтын дәәнә доктрин күцәлһиг болн дүсүләд делгрүллһиг КПСС дөңнәд, нарт делкәд әәмшг уга бәәлһнә цуг делгү систем тогталһнд, ним күцлтәһәр дәәнә политическ икцлт делгрүллһнд, дән угаһар болн чидл үзүллһн угаһар тәвкнүн бәәлһнүр, уралан йовлһнд нилчән күргхдән белн бәәхән иткүлжәнә.

Харслтын тәрмүд хаһллһн дәәг хәрлһиг, СССР-ин государственн межәг әс көндәлһиг, Төрскнә суверенитет эвдхәр седлһиг ууруллһиг, һазаһас деермчллһн болсн цагт — терүнә өмнәс ицгтәһәр хәрү өглһиг, государственн үлмә уга бәәлһ болн территориальн бүклдән бәәлһ харслһиг, үнн-чикәр эвәр бәәлһ шинәс тогталһиг теткх зөвтә гиж парть тоолжана.

2. СССР-ин Зертә-зевтә Чидлмүд социалистическ государствин харслһар эврәннь конституционн даавран нертәһәр күцәжәнә гиж КПСС тоолжана. Коммунистнр, әәрмин болн флотын, КГБ-н межә харлг цергүдин, СССР-ин МВД-н дотр-дундын цергүдин туслн хань эврәннь улстан, терүнә шүүж авсн социалистическ делгрлтин хаалһд итклтә бәәнә.

Цергүдт болн флотд хурц чинртә баһ биш тәрмүд хоршв, тер тоод эднә күцәх зөв уга үүлдврлә, туслң хань тогталһнла, терүнә профессиональн белдврлә, кеж илгәдг шин зүсн техникин болн зер-зевин чинрлә болн тоола, дисциплинлә, бүрдәмжин-штатн структурт бәәх дутудундла, цергә улсин болн эднә өрк-бүлмүдин социальн му харслтла залһлдата тәрмүд. Эннь му санан-седкл, чинвртә бәәдл, цергллһн әс таасгдлг седкл үүдәнә.

Цергчнрин күч-келсн цань уга ик олна-политическ чинртәг, күндтәг КПСС темдглжәнә. Советск Зертә-зевтә Чидлмүдин тоомсрнь батруллһнд, цергт цергллһнә нерннь өөдлүллһнд, цергә улсин сән нерннь, жирһлинь болн эрүл-мендинь харслһнд цуг халхар нөкд болх даалһвр партийн организацст, цуг коммунистнрт съезд өгчәнә.

Нег союзн законодательствин улд харслтын, әәмшг уга бәәлһнә болн цергә тогсхлтын тәрмүдиг централизованн һардх кергтә гиж КПСС тоолжана, гиж съезд герчлжәнә.

СССР-ин Зертә-зевтә Чидлмүд нег һардврин, экстерриториальностин, цуг делгү цергт церглх даалһврла хәмдәнь эврә дурарнь контрактар цергт авлһн олзлгддг сәмрү принципәр бүрдәгддг олн келн улсин кадрта әәрмин, социальн әдл зөвин болн закана өмн цуг цергчнр болн цергт дерглх зөвтә улс әдл зөв эдллһнә принципәр бүрдәгдх зөвтә. СССР-ин Конституцд батлгдсн һоллгч чинрәрн олзлгдх зөвтә.

СССР-ин Зертә-зевтә Чидлмүдт цергллһнд баһчудыг белдлһнд болн теднә цергллһнд партийн үлмәһән күргллһнә эв-арһ болн янз ухалж авад, тәрүц шин кемжәнд күргх кергтә. Патриотическ болн интернациональн сурһмжллһна көдлмшиг, Төрскнәнь әәмшг уга бәәлһиг теткллһнә эрүн кергән күцәлһнд СССР-ин гражданмуд белн бәәдлиг ясрулхмн. Эн халхд бәәрн партийн органмудын чинрнь өөдлүлхмн.

3. Советск обществин революционн шинрлт болн государствсин хоорндк хәрлцәнд болжах процессмуд ССР-ин Союзин закадын улд девсн-девснгәр цергә реформ кехиг некжәнә гиж КПСС тоолжана.

Реформ күрм дүңгә кемжәндлнь бәрлһнә принциплә ирлцүлж харслтын күчн-чидлин научн иткүлгдсн кемжә теткх; иргч дәәнә-техническ политик ухалж авлһиг болн наукин, техникин болн технологин хамгин шин күцәмжин улд өөдән чинртә әдгә цагин зер-зевәр болн дәәнә техникәр әәрмиг болн флотыг агслһиг; СССР-ин Зертә-зевтә Чидлмүдин бүрдәмжин-штатн структурин болн заллһна органмудын оптимизац, кадрмудын политик шинәр бүрдәлһ, дәәнә цергллһнә хәрлцәнә демократизац, туслн хань диглж тогталһна систем хүврүллһиг болн туслн хань белдлһиг, терүнә мергжлтинь өөдлүллһ болн көрнгиг сурһлһиг ясруллһ; СССР-ин гражданмуд лавта цергт цергллһнә законодательн улмуд батруллһиг теткх зөвтә.

Харслтын туск болн харслтын предприятьмүдин конверсин туск закадыг эднә научн, сәрж хәләлһнә болн производственн көрнгнь һазадын фактормудас иштә делгрдгинь учрт авч түргәр батлж авх кергтә, тер мет цергә улсин, өрк-бүлмүдин гешүдин, запаст әс гиж отставкд һарсн әмтнә социальн теткллһнә болн зөв-йосна харслтын нег күцлтә государственн программ түргәр батлж авх кергтә гиж съезд тоолжана. Эн зааж келсн күцлмүдин тәлә хамгин түрүнд зертә-зевтә чидлмүдиг хасна болн харслтд һарһдг һаруг хассна ашт сулдсн чидлмүдин болн мөңгнә зәрм хувинь өгхмн.

Цергә кадрмудын материальн болн социальн бәәдлинь батруллһиг, цергә улсиг сән таалта патьрмудар теткллһиг, үн өсжах болн инфляц болжах бәәдлд даңцалһна керг-үүлдврмүд күцәлһиг съезд хамгин түрүнд күцәгдх зөвтә тәрмүд гиж тоолжана.

4. СССР-ин Зертә-зевтә Чидлмүдт партийн-политическ көдлмшин цуг системиг үндсәрнь оңдаруллһн цергә реформин һоллгч үзг-хаалһин негнь болжана, терүнд ола бәәх структуриг хүврүллһн, партийн организацсин болн политическ органмудын күцәх үүлдврнь тәвәр йилһж авлһн, теднә шин тәрмүдлә болн күцәлһнә таалла ирлцүллһн, парть дотр хәрлцәг демократизацллһн, шагшавдын шин бәәдл, дисциплинә, зөв-йосна диг-дарана, цергә үрнгин бәәдлин өөдән кемжә тогталһн оржана.

СССР-ин Зертә-зевтә Чидлмүдт политическ көдлмш үүдәгч кевәр делгрүлгдәд йовдг Марксин, Энгельсин болн Ленинә идеймүдәр, нарт делкән олна-политическ ухан-тоолврин болн культурин күцәмжәр ул кех зөвтә. Политическ лидерин эврәннь чинрән әәрмд болн флотд батрулхар, орн-нутгин харслтын күчиг өөдлүллһнә сә хәәж сән болн девшлттә цуг чидлмүдиг хамцулхар КПСС зүткх. Зертә-зевтә Чидлмүдин деполитизациг съезд бурушажана.

Әәрмин болн Флотын цергә-политическ органмудын үүлдвр орн-нутгин харслтын халхд күцәгджәх политиклә, СССР-ин Конституцла ирлцүлж бүрдәгднә, цергә улсин политическ, цергә, шагшавдын болн зөв-йосна сурһмжллһиг социалистическ идеалмудт иткләтә бәәлһнә, әәрмин болн улсин ни-негнә, патриотизмин, советск улсин иньгллтин, интернационализмин, сәг-серг бәәлһнә. Төрскән харслһнд даңгин белн бәәлһнә седклтәһәр күцәлһнә тәлә залгдна.

Әәрмин болн Флотын КПСС-ин организацсин көдлмшин, партин дәәнә политик бәәдл-жирһлд тохралһар бәәх советск закадын кемжәнд орн-нутгт үүлджәх талдан олна-политическ организацсла эдн олата-тустаһар зүүцж үүлдлһнә эв-арһ үүдәһәл ясрулх кергтә болжана.

СССР-ин Зертә-зевтә Чидлмүд Төрскнә ицгтә харсач, дәәнәс гетлглһнә болн эвәр бәәлһиг хадһллһна фактор болх зөвтә гиж съезд тоолжана. Харслтыг батруллһна тәлә күцсн цуг тоотыг хәәрлж хадһллһна болн улм ясруллһна туск килмж — коммунист болһна патриотическ болн интернациональн даавр, цуг улсин кергнь болжана.

Улс бүрткжәнә

Хәрү төмрин күшин тускар

Искусствин делкәд

Пластилин, деесн

һартан авго билә, цутхлил болн бәәрн һазрт әрәл-дәрвнә-һәр күцәгдҗәх керг-үүлдвр-мудлә әвцлдг билә. Союзл-шин бооца батллһн удалл татгдв. ССР-ин Союзин бүкл бәәдл болн туслң бәәлһн әәмшгтә бәәдлд тусв.

Улсин сә хәәлһнлә сөрлц-җәнә гиһәд сепаратистск зә-рүллтсиг КПСС-ин XXVIII съезд бурушаҗана. Прибалтикин республикүдин Компартьст болсн әңгрлһнә тусг съезд әврә саначрхлһиг медүлҗәнә, эн әңгрлһн политическ бәәдлин делгрлтд теднә негинь йилһгч нилч геедрлһ күр авч ирв.

Общественн делгрлтин социалистическ хаалһиг харсҗах партийн организацсин хәләцсиг дөнҗәхин тускар съезд герчлҗәнә. Литван, Латвин болн Эстоня коммунистнриг

мүд белдх даалһвр съезд КПСС-ин Централыи Комитетин шин хаһьд өгчәнә.

Орн-нутгт тогтсн социальн-политическ нәрн бәәдлиг үчртан авад КПСС-ин ЦК-н болн ЦКК-н сүүрмүдт әндрк кемин тускар. Политбюроч болн Секретариатын тооцһар күүндвр кех селвг өгхмн. Партьд идеологическ көдлмшиг шинрүллһнә туск тергиг жилин туршарт хәләх даалһвр КПСС-ин ЦК-д өгхмд. Партин шин төрмүд үчртән авад олна науксин Академиг, марксизмин-ленинизмин Институтыг, КПСС-ин ЦК-д бәәх олна науксин Институтыг шинрүлҗ ясруллһн туста болх гиж тоолхмн.

Парть чаңһ болн улст медгдм социальн-экономическ политик күцәх зөвтә. Обще-

партийн конференцин ашлврмудла ирлцүлҗ — әврә дурн шуувр келһн, сә хәәлһнә тенцәрлт, әдл зөв болн кенегнәнь кергт әс орлцлһч, үлмә уга бәәлһиг болн суверенитетиг хоорндан күндллһн, зер-зевиг, хамгин түрүнд — ядерн зер-зевиг хаслһн, күүнә зөв күндллһнә үлд хәрлцәнә демократизац болн гуманизац тәвгдв.

Эн принципсәр бүрдәгдсн СССР-ин һазадын шин политик нарт делкән бәәдлиг темдгтәһәр ясруллһнд, дәәнә әәмшгиг сулдхлһнд, аһу ик чинртә төрмүд хаһллһнур һарлһнд, делкән әдл-ахуч системд экономик хамцҗ үүллһнд, экологическ халхар хамцҗ үүллһнд, духовн халхар нөкцлт бәрлһнд, әмтн хоорнд залһлдаг өргҗүллһнд

нарт орүллһнур, социализмиг болхла хаҗилтсур авч ирсн давсн цагин эндүг давтҗ болшго гиж партийн съезд цуг коммунистнриг, КПСС-ин һардгч органмудт көдлх иткл зүүлһгдсн әмтнә оньгиг тусхаҗана.

***

Орн-нутг күнд цагт бәәнә. Демократическ цуг чидлмүдин хамцлт урдьнь үзгдәд угаһар кергтә болҗана. Советмүдт, олна организацст болн жисәдт, өдр-бүрин илт үүлдврт өргн кинцә бүрдәж хамцхмн гиж социалистическ идей дөңнҗәх цуг әмтнд КПСС селвг өгчәнә. Күч-көлсч күүнә төлә, гражданск эвин болн цуг келн-әмтнә зөвшәрсн бәәдлин төлә цуг конструктивн тоотыг харсад, әдл зөвтә күүндвр кехдән парть белн бәәнә.

эвдхәр седлһиг ууруллһиг. һазаһас деермчллһн болсн цагт — терүнә өмнәс ицгтоһәр хәрү өглһиг, государственн үлмә уга бәәлһ болн территориальн бүклдән бәәлһ харслһиг, үнн-чикәр эвәр бәәлһ шинәс тогталһиг теткх зөвтә гиж парть тоолҗана.

2. СССР-ин Зертә-зевтә Чидлмүд социалистическ государствиг харслһар әврәнь конституционн даавран кертәһәр күцәҗәнә гиж КПСС тоолҗана. Коммунистнр, әәрмин болн флотын, КГБ-н межә хардг цергүдин, СССР-ин МВД-н дотр-дуңдын цергүдин туслң хань әврәнь улсан, терүнә шүүж авсн социалистическ делгрлтин халхиң иткләтә бәәнә.

Цергүдт болн флотд хурц чинртә баһ биш төрмүд хо-

әдл зөв әдллһнә принципәр бүрдәгдх зөвтә. СССР-ин Конституцд батлгдсн һоллгч чинрәрн олзлгдх зөвтә.

СССР-ин Зертә-зевтә Чидлмүдт церглһнд баһчудыг белдлһнд болн теднә церглһнд партийн үлмәһән күрглһнә эв-арһ болн янз ухалж авад, төрүц шин кемҗәнд күргх кергтә. Патриотическ болн интернациональн сурһмжллһнә көдлмшиг, Төрскнәнь әәмшг уга бәәлһиг теткллһнә әрүн кергән күцәлһнд СССР-ин гражданмүд белн бәәдгиг ясрулхмн. Эн халхд бәәрн партийн органмудын чинрнь өөдлүлхмн.

3. Советск обществин революционн шинрлт болн государствин хоорндк хәрлцәнд болҗах процессмүд СССР-ин Союзин закадын улд девсн-девсңгәр церга реформ

ствени программ түргәр батлҗ авх кергтә гиж съезд тоолҗана. Эн зааж келсн күцлмүдин төлә хамгин түрүнд зертә-зевтә чидлмүдиг хасспа болн харслтд һарһдг һаруг хассна ашт сулдсн чидлмүдин болн мөңгнә зәрм хүвинь өгхмн.

Цергә кадрмудын материальн болн социальн бәәдлинь батруллһиг, цергә улсиг сән таалта патьрмудар теткллһиг, үн өсҗәх болн инфляц болҗах бәәдлд даңцалһна керг-үүлдврмүд күцәлһиг съезд хамгин түрүнд күцәгдх зөвтә төрмүд гиж тоолҗана.

4. СССР-ин Зертә-зевтә Чидлмүдт партийн-политическ көдлмшин цуг системиг үндсәрнь ондаруллһн цергә реформин һоллгч үзг-хәәлһсин негнь болҗана, терүнд ода бәәх структуриг хуврллһн, партийн организац-

[illegible] төлә залгдҗа.

Әәрмин болн Флотын КПСС-ин организацсин көдлмшин, партин [illegible] политик бәәдл-җирһлд тогтатһар бәәх советск закадын [illegible] орн-нутгт үүлдҗәх талдан олна-политическ организацсла эдн олзта-тустаһар зүүлдҗ үүлдлһнә эв-арһ [illegible] ясулх кергтә болҗана.

СССР-ин Зертә-зевтә Чидлмүд Төрскнә [illegible] харсхлдәнәс гетлгдлһнә болн эвәр бәәлһиг хадһллһна фактор болх зөвтә гиж съезд тоолҗана. Харсҗтыг батруллһнә төлә күцсн цуг тоотыг хәәрлҗ хадһллһна болн улм ясруллһнд туск кинмҗ — коммунист болһна патриотическ болн интернациональн даавринь, цуг улсин кергнь болҗана.

Улс бүрткҗәнә

Хәрү төмрин күшин тускар

Хальмг АССР-ин КНК райодын болн эдл-ахусин улсин бүртклһнә багмудла хамцу кесн бүртклһнә ашмудас иштә кесг министерствсин, ведомствсин, предприятьмүдин болн эдл-ахусин һардачир төмрин күш цуглулҗ белдлһнә болн хулдлһна кергт оньган әс тусхаснас көлтә зурасаң күцәж уга. Теднд кесг дәкж чаңһ неквр тәвгдҗәсн бийнь тиим йовдл үчрв, гиж темдглхмн. Давсн 1987 жил мана таңһчар төмрин күш болн хар металлын күш өглһнә госдаалһвр 85,2 процент, өңгтә төмрин болхла 33,3 процентд күцәгдлә. Тегәд улсин эдл-ахуд 5904 тонн хар болн 49 тонн өңгтә төмрин күш өггдсн уга. 44 ик негдлт болн предприять дундас 26-нь зураһан күцәсн уга.

Давсн жил төмрин күш хулдлһна даалһвран әс күцәсн предприятьмүд дунд агропромышленн комплексиг, «Калмводстрой» негдлтиг, «Калмавтотранс», «Калмнефтегазразведка» трестиг болн нань чигн предприятьмүдиг зааж болхмн.

Тегәд ним бәәдл яһад тогтсн болхмб? Энүнд түрүләд министерствсин, ведомствсин даавр уга һардачнрин гем бәәнә. Эн жил болхла төмрин күш өглһнә туст бас ик күнд бәәдл тогтсн бәәнә. Районн агропромышленн негдлтсин һардачнр эс бүрткҗәхин болн закрмж уга кевәр белдҗәхин үчрар цуг эдл-ахус госдаалһвран батлгдсн кемҗәнәс зөвәр баһрулж зурна авч күцәцхәнә. Болв эн саамд чигн эдн зураһан бас күцц күргәхш гиж темдглх кергтә. Үлгүрнь, эн жилин I квартал авад хәләхлә Агропромсоюз зураһан 110 процентд бооцана даалһврач күцәсмн, госдаалһвр күцәлһн болхла зуг 76 процент гостав. Яшкульск болн Октябрьск АПО-с болхла нам госдаалһвриг тас күцәшговидн гиж келсмн. Приозерн районд АПО госдаалһврин кемҗәнәс баһ зура батлж авсн бийнь терүгән күцәсн уга. Даавр уга һар әврәнь кергән күцәж йовхнь Целинн болн Ики-Бурульск райодын агропромышленн негдлтс. Эн жил болхла агропромин 135 эдл-аху дундас 95-нь тас төмрин күшин белдлһнә кергән эклад уга бәәж. Бүртклһнә ашар райодын кесг эдл-ахус төмрин күш цуглуллһна болн терүг хадһллһна халхар диг-даран уга һар көдлҗәнә. Эн эдл-ахусин эргнд төмрин күш дала, цуһараһинь цуглулсн цагт кварталын болн өрәл жилә зураһан күцәх биш, нам бүкл жилә зура күцәж болхмн. Болв эдл-ахусин һардачнр эн кергиг оньгтан авчахш.

Үлгүрнь, Целинн районя «Прудовый» совхоз эн жил зуг 40 процент төмрин күш цуглулж өгсмн, болв дәкн 18 тонн өртә үлдсмн. Тер дотр «Прудовый» совхоз дотраһур болн шидр кевтсн эвдрсн машидин, трактормудын, оборудованя күш цуглулхла, тернь негдәд 50—60 тонн болхнь маһд уга «Элистинский» совхозин өөр шидр, Салын болн Аршань поселксин сала садргудар хуучн машидин күш заагт нам тас көдлгләд уга оборудованьс бас үзгднә. Цугтан эдн 70 тонн күш болна. КНИИМС-ин шинжлтин эдл-ахун медл һазрт бас дала төмрин күш цуглрсн бәәнә.

Яшкульск болн Приозерн райодын эдл-ахусар бас ним күчр бәәдл тогтж. Үлгүрнь «Кировский» совхоз 4 сарин туршт 22,7 тонн төмрин күш өгх зөвтә билә, зуг терүнәс эдн 2,4 тонн орулж өгсмн. Тер дотр теегт бәәдг эдл-ахун стан деер 80 тонн төмрин күш бәәхнь илдкгдв. Яшкуль поселкин өөр болхла тус угаһар зөвржәх төмрин йоста бәәрн олдв. «Улан Эргинский» совхозин һардачнр төмрин күш цуглуллһна тэриг бас даавр угаһар күцәж йовна.

Приозерн района «Ергенинский» болн «Обильный» совхозмуд болхла, нам төмрин күш өглһнә бооца кесн уга бәәж.

Ик-Бурульск района «Бага-Бурульский» совхозин һардвр эн керг күцәлһиг нам төртән авчахш. Совхозин өөрк салад хамрха СК-4 15 комбайн кевтнә, тиим 12 комбайн болн машид совхозин өөр бәәсн машид зогсдг һазрт зогсж бәәнә. Тегәд төмрин күш эзн бишәр хадһллһна үчрар эн эдл-ахуг давсн жил 694 арслнга ялла харһулла. Болв давсн жил эдл-ахуч һардачир төмрин күш өглһнә зура күцәсн әмтн болад 506 арслнга мөрә авч.

Тегәд бүрткси эдл-ахуст хар болн өңгтә металл хамдань хадһлдг йовдл бас үчрв. Эннь болхла, һардачнрин бүрткмж уга бәәлһнә ашнь гиж темдглх кергтә. Давсн жил Вторчермет 28 эдл-ахуд кеяниз уга төмрин күш хәрү өглә. Райодар төмрин күш хадһлдг шишлң һазр уга, кедү төмрин күш бәәхиг күн бүртж хәләхш.

АПО-н болн эдл-ахусин һардачнр болхла Вторчермет деер үүләгдсн кооперативла бооца кеж, төмрин күшиг эд-бод келгүлж чаджана, зуг энүг эдн олзлжахш.

Жилищн-коммунальн эдл ахун негдлт, бәәцин болн «Калмсельхозводопроводстрой» негдлтин подведомственя предприятьсин һардвр хар болн өңгтә металл цуглуллһна көдлмш бүртж хәләхш.

Болв Вторчерметин, Вторцветметин көдлмшт бас дала дуту-дундс бәәнә, гиж зааж кергтә. Тасләр угаһар төмрин күш авгдхш, хуучн оборудованьс шинәр сольгджахш не эд-бод келг цех тосхжахш болн нань чигн дала дуту-дундс зааж болхмн. Эндр өдр Вторчерметин Элистинск цех деер 4 миңһн тонн эд-бод кеһәд уга төмрин күш хурсн бәәнә. Ик барата төмрин күш манахнд эд-бод кегдхш юнгад гихлә Б—1334 гидг шишлң пресс уга. Тегәд терүг Аһшур йовулна. эннь болхла кесг һару өгнә.

П. ЧАВЫЧАЛОВ.
Хальмг АССР-ин КНК-в инспектор.

Заһсчнрин флотилий шинрүлгдҗәнә

Каспийск района «Каспиец» совхозин заһсчнр жил болһн кесг миңһәд центнер заһс бәрнә. Тер мет жил болһн терүнә флотилий шинрүлгднә. Урднь эн эдл-ахун флотилий нурһлж жилктә оңһцас тогтдг бәәсмн. Тингхд эн оңһцс Ар үзгин Каспийн дала гүн биш усид әвтәд тоогдадг билә. Ода болхла теднг мотортa катермүд сольжана.

—Өдгә цагт мана эдл-аху арвн долан тиим катерта болв,— гиж колхозин правленя ахлач Константин Бадма-Халгаевич Нактанов келв.— Эн жилд бидн дәкәд тиим хойр катер хулдж авувидн. Тиим катермүд деер мана заһсчнр улм әртәр заһс аңнхар тенгсүр һарч чадхмн. Эн катермүд заһсн элвгәр бәәдг ормс хәәж олхин төлә олн зүсн эв-арһ олзлх арһ өгнә. Тингхләд эн катермүд деер бәәцин таал йир сән гиж темдглх кергтә. Үлгүрнь, энд йир сән кубрикс болн камбузмуд бәәнә. Эндр болхла заһсчнр намрин заһс аңнлһнд техникән белджәнә.

ЗУРГТ: «Каспиец» колхозин заһсчнрин мотортa катермүд.

Е. Ременникин цоксн зург.

Депутатнрин үүлдвриг үнлв

Черноземельск районд бәәрн «Ленинец» газетин редакц РСФСР-ин улсин депутатнрин 1-ч съездин көдлмшин ашмудын тускар района әмтнә ухан-тоолвриг медхәр анкетн шинжлт кев. Әмтнә 52 процентнь съездин көдлмшин ашмуд му биш болв, гиж үнлв. 33 процентнь съездин көдлмшт му темдг тәвв.

РСФСР-ин Деед Советин Ахлачд Б. Н. Ельциниг суңһсиг тадн яһж үнлҗәнәт гисн сурврт әмтнә 71 процентнь терүг дөңнж келв. 12 процентнь бурушаж хәрү өгв.

Анкетн шинжллһнә ашмудар Хальмг АССР-әс РСФСР-ин улсин депутатнрас кень яһж үнлгдҗәхнь медгдв. Түрүн ормд Б. Ч. Михайлов, хойрдгч ормд К. Н. Илюмжинов, һурвдгч ормд В. П. Дорджиев һарв.

Сурврмудт хәрү өгсн әмтнә ик зунь В. С. Бабичевиг бурушаж хәрү өгв.

Хар һазрин әмтиг бәәтхә, цуг әмтнә санан-седклиг, цуг әмтиг үүмүлҗәх төрмүдиг эн анкетн шинжлт ламедүлв.

В. НАСУНОВ.

Малын хот белдлһнә йовуд

Республикин цуг эдл-ахус услврин болн өвсн йирин урһдг һазрмудар малын хот белдҗәнә. Услврин участкудар түрүн хадлһн төгсәд ашнь диглгдв. Механизатормуд эн жилд ут турштан 649,7 миңһн тоңн өвс белдхәр бәәнә. Така сарин хойрдгч күртл малчнрин хешмуд тал 16,8 процент өвс зөөж актар өгв. Юстинск, Яшкульск болн Приютненск райодын эдл-ахусар зураһар белдх өвснә 25 процентнь белдгдчкв.

Совхозмуд болн колхозмуд траншейд 115,7 тонн сенаж дарчкв, эс гиж жилә зуран 34,3 процентинь белдчкв. Болв Приозерн, Целинн, Октябрьск райодар сенаж белдлһн 58 процентәс 89,1 процент күцәгдв. Зәрм райодар силос эклад белдгджәнә. Эн жилд малын хот белдлһнә йовуд нидн жилинәс хойр холван хашн болжана. Эндр күртл республикд 905 миңһн центнер хотын единиц белдгдв, нидн жилин эн кемд болхла 1700,8 центнер хотын единиц белдгдлә. Условн бод болһна төлә 1,8 центнер хотын единиц белдгдв. Городовиковск, Малодербетовск, Черноземельск болн Юстинск райодар малын хотын көрн белдлһнә йовуд тату болжана.

А. НАРАНОВ.

Искусствин делкәд

Пластилин, деесн болн суңһуг

Ирина Ленникован әрдмнь — зурач — мультипликатор. Эн 1972 жил ВГИК-ин художественн факультет төгсәһәд «Союзмультфильмд» ирж көдлв. «Зуг мультипликацд көдләд кинон зурач йостаһар арһ-чидлән меднә», — гиж Ирина келнә.

Зәрг, цуцрлт уга көдлмш болн бийинь билг мультипликацин нууврчиг түргәр дасж авхднь энүнд дөн болв. Олн режиссермудла көдллһн, стилистикәр болн жанрарн олн зүсн кино цокж авлһн, әдл биш үчр-утхта материалмуд олзллһн дамшлтынь болн мергжлтинь өөллүлв. Өдгә цагт И. Ленникова — мультипликационн кинон нер һарсн әрдмч. Эн хөр шаху мультфильм үүдәв, теднә кесгнь союзн болн нарт делкән кинофестивальмудт мөрәһәр әчлгдв. Болв бидн режиссер Г. Бардинла хамдан цокж авсн һурвн лент авад хәләхмн. Эн мультфильмс Ленникован билгинь ил сәәнәр үзүлҗәнә.

1987-ч жил Лос-Анджелест анимационн фильмсин нарт делкән хәләвр болсна «Брак» гидг фильм күндтә хойрдгч орм эзлв.

...Пластилинов хойр боксер болельщикүдин хәәкрсн дөгәнд нег-негән улм чаңһар цокад бәәнә. Цоклһн! Цокулсн күн таньшго бәәдлтә болж одна. Хәрү өгч цоклһн — тегәд хойрдгч боксериг бас таньж болшго болж одна. Күүнә бәәдлән геесн хойр боксер, үүртән нег-негән базһад ринг деер көлврәд, зарһчин закариг соңслго бәәнә. Ним матч хәләлһн һундлта болн инәдтә. Һундлта, яһад гихлә нег-негән уктлнь цоклһиг спортивн марһан гиж нерәддгт бәәнә. (Терүнә туск ухан-седклән фильмин автормуд «Брак» гидг нерәр үзүлҗәнә, яһад гихлә эн үгин чинр боксермуд дунд «халж одв» гисн лә әдл). Инәдтә болдгнь — эн лент-пародийтә, яһад гихлә эн жанрин шог, шарж, инәдтә тенгтки күцәдг трюкмуд үзж болхмн. Дәкәд пластилинов персонажмуд — боксермуд болн зарһч мел әмд күүнлә әдл кенднә, энүнд зурачин ач-тус бәәхд маһд уга.

Ленникован дарани лентнь — «Брак». Энүнд му өрк-бүлмүдин хәрлцәнә туужиг үзүлҗәхнь... деесн. Эн йовдл мультипликационн кинод чигн өврмжтә. Иринала әдл мультипликатор һарджлахла, деесн чигн айта гидг актермуд болж чадна.

Эн драмин персонаж болһна зангинь амрар медж болна. Герин эзн деесна пенькиһәс кегдж. бәәдлнь, әгл, нам модьрун бәәдлтә. Дееснә деерк «под бобрик» тегшәр хәәчлгдж. Бәәһә бәәж тер бобрикнь нимгрәд, толһан халцхл үзгднә. Ода деерән баахн, гер авад уга, бийдән иткмжтә бәәнә. Нег дәкж эн (японск цаһан торһн шнурар кегдсн) йир сәәхн күүк үзчә. Эн хойр нег негндән дуран өгәд шин өрк-бүл бүрдәнә. Эдн хойр гүргдәд нег деесн болж одна. Хоюрн керлдәд бәәхлә, деесн нәрләд, тасрч гиһәд одна.

Эн мультфильмд олн зүсн деесәр кесн талдан персонажмуд чигн бәәнә. Эднә зан-бәрц бас сәәнәр үзүлгдж. Эн лентиг чин әәрнь Ирина цөн әңгд хувасн улм сән болв.

«Брак» гидг мультфильмд олн зүсн деесн суңһугла гүргдәд батлгджав. Тегәд чигн энүнә үлдәвр «Выкрутасы» гидг кино тәвгдсмн. Эн фильм эвкәтә моһлиг суңһугас авн эклнә. Суңһугар кесн персонажмуд болн бәәцин кегдлмүд хәләхд бас соньн болна. Эн мультфильм тегәд 1988-ч жил Каннд нарт-делкән кинофестивалин һоллгч мөрә — «Залату модна Алтн бүчр» авсмн.

Е. ФРОЛОВА.
(АПН

ГАЗЕТИН РЕЙД

КЕНӘ ТӨЛӘ КӨДЛДВ?

Яшкулин хот уудг гермүдин көдлмшин тускар

Театр хувц өлгдг ормас эклнә гинә. Поселкуд, селәд болхла, минияр, нег таласнь хот уудг гермүдәс эклнә, гиһәд келхд хажһр болшго, гиж сангдна. Юңгад? Хәләлтн, ут хаалһд йовдг улс поселкуд, селәд дәврәд йовхларн хот уудг гермүдт ирәд, амрад, дурта хотан эдлхәр адһна. Зуг ямаран бәәдлтәһәр гинчриг хот уудг гермүд тосдгнь — энь талдан тер. Зәрм районмудын селәдәр йовад, хот уудг гермүдәр бүртклһ кесн цагт йир эв уга бәәдл үзнәч. Эн саамд нам эс таньдг улст санам зовна. Үвлдн көлләд, зундн болхла нарнд шаргдад йовх улс хот уудг гермүдт кергтә кевәр амрч, бийдән тааста, шимтә хот ууж чаддг болхий? Нурһлждан, уга. Энь кенә гемв? Кен ним хажһр бәәдлиг чиклх зөвтәв?

Одахн мана рейдов бригад Яшкуль поселкин зәрм хот уудг гермүдәр йовад бүртклһ кев. Ашнь ямарамб? Буульх юмн уга. Деер келгдсн хот уудг гермүдт тогтсн йир му бәәдлд герл орулжах чигн юмн харһсн уга. Рейд кесн цагтан илдксн дуту-дундсин тускар, хот уудг гермүдт учрсн тәрмүдин тускар келх санатавидн.

Үдин цаг. Района поселкин тал дунд бәәх олна хот уудг герүр ирүвидн. Энд хойр күн хот эдлжәснь үзгдв. Хот чиңнүрдж бүрткхин төлә хойр зүсн хот авувидн. Мадниг ЭКПТУ-д сурһуль сурчасн баахн күүкн С. Н. Фоменко теткв. Өдгә цагт болхла Яшкульд бәәсн «Дорожное» гидг кафед дамшлтд бәәснь күүкнә күүнәрәс медгдв. Зуг бидн бүртклһ кесн өдрлә олна хот уудг герт көдләчнр эс күртжәх учрар эн күүкн нигәрән ирж көдлжәнә. Болв дамшлтд бәәх күүкнә өөр дамшлтта әмтн көдлх зөвтәлм, эс гиж кен энүнә көдлмшиг бүрткж, һарһсн эндүһинь чиклхмб? Тегәд чигн эн мадниг теткснцагт шинн хотд 20 грамм махн болн 140 грамм шөл дутснь илдкгдв.

Тер өдр хот кеһәч М. С. Пашаеван селгән көдлжәлә. Менюд темдглгдсн хот-хоолын зәрмнь эс белдгдснь, зәрмнь болхла чилж одснь медгдв. Тингхлә кезә, өдрин ямаран кемд менюлә ирлцжәх хот-хол күцц белн болдмб? Миниһәр болхла, нурһлж үдин цагт, әмтн хот уудг герүр ирцхәнәлм. Үдлә эс белдгдсн хот-хол кенд асхарнь кергтә болхмб, кен энүг эдлхмб? Тингчкәд селән һазрт хот уудг герт ирдг әмтнә то баһ болналм, балһснла дүңцүлж болшго.

Цаарандк хот кедг хорад одад, бүртклһ кевүвидн. Плита деер зогсжасн зәрм хәәснд хотнь царцж одж, махна зүүтә хотнь хоосн ясн. Хот кежәсн, хадһлжасн хораст батхн дала, энд-тенд керг уга яршгуд кевтнә. Аһар цеврлдг прибор уга болсн учрар хорад бүтү, халун.

Цаарандк хораднь хойр күүкд күн ааһ-сав уһажана. Энд ямаран чигн канализац уга болад, эдн усан плитк деер халулад, суулһар зөөнә. Тегәд чигн уснь кинтрәд, уһажах ааһ-савнь сәәнәр уһагддгонь медгдв.

Хот уудг герин көдләчнр эврәннь һундларн хувалцад, күнд көдлмшин тускар цәәлһж келв. Көдләчнрин җалвнь бичкн, күцәдг көдлмшнь күнд, тегәд чигн нааран ирж көдлдг әмтн йир цөөкн болад бәәнә.

Энд буфетчиц болж көдлжәх Г. А. Вавилова бас эврәннь һундлан келж өгв. Буфетин төлә нег бичкн хора һарһгдж өггдв. «Хот-хол элвгәр ирсн цагт энүг удаһад хадһлж болхш, дөңцл хора уга болад авч ирсн хот талдан һазрт бәәх хот уудг герт хадһлгдна. Терүг авч ирхәр буфетән хааһад однав, гиж эн келв. Бийнь хулд-гүүлгәнә халхар хөр һар җил көдлжәнә, зуг нег чигн һазрт (урднь эн Әәдрхнд көдлж йовсмн) иим таала харһад уга.

Герин хораг дотраснь шинжләд хәләхлә, бас сарул ухан-тоолвр үүдхш. Тегәд чигн ямаран ухатаһар, ямаран бәәдлтәһәр энд әмтиг тосж, ямаран хотар әмтиг гинчлүлдгнь медгднә.

Дарунь мадн поселкин шоссейн һол хаалһин хаҗуд бәәх «Дорожное» гидг кафед одувидн. Кафен дотркнь йир уутьхн, хоран нег булңгднь буфет бәәршлж (нам, илднь келхлә, буфет гиһәд нерәдхд күчр болна). Хот кеһәч А. М. Тепо дөңцл хорадан эврәннь нөкдиртәһән дарани өдрин хотан экләд белджәнә. Көдлмшт кергтә таал эс бүрдәгдсн учрар хот кеһәчнр уужмд бәәдг хорасиг бас олзлна. Бальчгта, хурта цагт эдн ик-ик хәәсд чирәд, муулян эдлдгнь, маһд уга. «Канализац көдлхш, усиг плитк деер халулнавидн, һазаһас суулһар зөөнәвидн», —гиж хот түгәж өгдг В. П. Онгулданова һундлтаһар келв. «Җалвнь бичкн, көдлмшин таал йир му, тегәд чигн әмтн нигәрән ирж көдлхәр седхш», —гиж энүнә келсн үгмүдт немж А. М. Тепо келв.

Хотыг чиңнүрдәд авсн цагт бас дуту-дундс илдкгдв. Зәрм зүсн хотднь 20 грамм махн, зәрмднь —30 грамм шөлнь дуту кегдж. Энүнд чигн учр бәәнә, гиж келж болхмн. Эс гиж юңгад хот чиңнүрддг хорад чиңнүр уга болжахмби? Бидн хотыг чиңнүрдхәр седсн цагт эдн буфетәсн чиңнүр авч ирв. Болв хот кеһәчнр эврәннь чиңнүртә болх зөвтәлм, аль өдрт кесг дәкж буфетүрн хотан зөөж чиңнүрддг болхв?

Мана рейдов бригад Яшкулин хот уудг хойр герт бүртклһ кев, болв илдкгдсн дуту-дундснь дала. Энд көдлдг әмтнә келсәр, эднә бәәдлин тускар райпод меднә, райпон көдләчнр дару-дарунь ирж бүртклһ кенә, зуг сольгдсн, хуврсн юмн уга. Миниһәр болхла, эн цагт хот уудг гермүдт райпо талас нөкд керглгджәнә. Әмтнд көдлмшин кергтә таал тогталго, эднәс сән, күцәмжтә көдлмш некж болшго.

Өдгә цагт хот уудг гермүдин, эднә дуту-дундсин туск тәр кезәнә келәд, келндән шарх учрасн тәр болжана. Зуг ода күртл ясрсн юмн уга, гиж келсид чигн үнн бәәнә. Болв әмтнд бәәдл-җирһлин кергтә таал бүрдәгдҗәх цагт, хот-хоолын программ бәәдл-җирһлд тохрагджах цагт бидн хот уудг гермүдин тәриг оньгасн алдх зөвтәвидн аль угай? Ондаһар келхд, «деер» суусн әмтн, негдвәр, Яшкульск райпон, хойрдвар, Хальмг потребсоюзин көдләчнр әмтнд сән таал тогталһар, эднә күнд көдлмш урмдуллһар ю кехәр бәәхмб? Аль эдниг зуг әмтнәс сән, күцәмжтә көдлмш некәд дасж авснас нань юмн эс соньмсулдг болжахмб?

Нег дәкж Хальмг потребсоюзин ахлачин дарук А. К. Джульчугиновла харһх саам учрсн цагт эн тәриг хаһлхар седлав. Зуг эн бийәсн гемиг заагпад, цуг гемнь хот уудг гермүдин көдләчнрт бийстнь, бәәнә, гиж намаг итклүлхәр седлә. Эн цагт юуһинь келхв? Эднә ведомствд бәәх предприятьмүдт нөкд болхас нань шоодвр өгәд, көдлх дуринь уга кеһәд бәәхлә, аштнь юн болхнь келхд күнд биш.

Зуг тиим болв чигн райпо болн Хальмг потребсоюз хот уудг гермүдин тәрмүдт оньган өгч, эднә көдләчнрт кергтә таал тогтаж, көдлмшинь урмдулх гиж сангдна. Ода дееран һанцхн ним санан бәәнә, зуг йосндан юн болхнь иргч үзүлх.

РЕЙДИН БРИГАД:
Е. ЦЕРЕНОВ,
Яшкульск района улсин бүрткләнә багин инспектор;
Г. АРАВГИЕВА,
Яшкульск райпон товаровед;
Л. ПЮРВЕЕВА,
мана корр.

Чернобылин аюлла харһсн күүкдиг Куба тосҗ авчана

ГАВАНА. ТАСС-ин корр. С. Старосельский зәңглжәнә: Куба келн-әмтнә герой Хосе Мартин нер зүүжәх Гаванск аэропортд иим ик байрта харһлт кесг цагас авн болад уга бәәсмн. Чернобыльск АЭС-ин әвдрлһнлә харһад зовлң эдлсн советск күүкд советск Аэрофлотын шишлң рейсмүдәр өдр болһн гиңц нааран иржәнә. Мана күүкдин түрүн багиг Кубан һардач Фидель Кастро тосад тедн түргәр эдгхит болн сәәнәр амрхиг дурдв.

Советск күүкдиг кубинск үүрмүднь цецгәс болн кампадь һартан бәрсн тосв. Энд самолетмуд нисж һардг һазрт гинчриг автобусмуд күләжәсн бәәж. Күнд гемтә күүкдиг бачм дөңгин машид хамгин сән гисн гаванск больницсүр күргв. Наадкснь болхла Гаванас арвад километрт бәәх Хосе Мартин нертә пионерск балһснур күргв.

Би тингәрән одлав, тегәд йир сән һазр гиж герчлж чаджанав. Тарара һол энд пионерск лагериг эргәд Карибск теңгсүр орна. Революцин өмн эн районд зуг байн әмтн, нурһлж американцнр амрдг бәәсмн. Ке сәәхн виллст өдгә цагт кубинск күүкд бәәнә. Пионерск балһсна генеральн директорин дарук Хосефина Гомес 15 җилин эргцд энд 3 сай һар күүкд амрад һарла, гиж нанд келж өгв.

Советск күүкдиг амрлһнд болн эмнлһнд авхмн гисн шиндвр Кубан правительств авсна дару лагерин цуг гермүдт ахр болзгин эргцд капитальн ясвр кегдв. Зәрм корпусмуд больницд хуврүлгдв. Орс келнә бичкдүдин литературта библиотек белдгдв. Хойр шин бассейн тосхлһн тегсжәнә. Хосе Мартин нертә балһснд орҗах дөрвн пионерск лагерин көдләчнр орс кел шунж дасж авчана.

Бичкдүдин балһсн йир сәәнәр агсгдж. Энд цеган уста болн йир үүрмг цаһан элстә пляжмуд, театр болн хаврин кинотеатр, спортивн площадкс бәәнә. Һолын белчрт усна станц бәәнә, энд күүкдин төлә кермс, онһцс болн усар гүүлгдг велосипедмуд белдгдж.

Кубинск замчнр цөн сар урдаснь орс хот кедг дасчхав. Мана көвүд-күүкд манго, ананас, апельсин, банан болн нань чигн зүсн тропическ зер-земшиг икәр таасж идҗәнә.

Теңгсин бүлән усн күүкдиг авлҗана. Эднә зәрмнь ут хаалһд зовсн болвчн ирсн даруһан усн тал одж өөмхәр седв. Зуг эмчнр ода дееран нарнд бәәлһнә болн өөмлһнә чаһһ диг-дара батлсн бәәнә.

Күүкдин эрүл-мендиг ха...

Һазадын ордудар

Нарт делкә КПСС-ин XXVIII съездин тускар

БЕРЛИН. «Шинрсн КПСС ямаран болх зөвтә? Парламентск янзта парть аль авангардин парть болхмб? Эн тер съезд деер хәләж күүнджәх һол тәрмүдин негнь», — гиж «Нойес Дойчланд» газет бичжәнә. «Ик чинртә олн тәрмүдәр йоста сән научн ориентац угаһас көлтә» КПСС ода түрү үзжәнә, гиж темдгләд, терүнләһән хамдан делегатнрин ик зунь коммунистическ идеймүдәс салж һархар бәәхш, гиж газет бичжәнә.

СОФИЯ. «Отечествен вестник» гидг болгарск газет съездин көдлмшин түрүн долан хонгин ашинь диглхләрн, делегатнр конструктивн көдлмш кехәр зүткжәнә, гиж бичжәнә. КПСС-ин съезд деер партийн һардвр сунһгдхин тускар келхләрн, делегатнрт түгәж өгсн анкетмүдин ашар авад хәләхлә, «хамгин ик үүлд орх наадк кандидатмудла дүңцүлхлә М. С. Горбачевин рейтинг хамгин өөдән» гиж «Дума» гидг газет бичв.

УЛАН-БААТР. «Чидлмүд хоорндан дегд йилһрәд әңгрәд бәәхлә күцәжәх кергт му болна», —гиж «Унэн» газетин московск корреспондент бичв. Съезд деер үг келсн йир олн оратормуд партиг шинрүлхин болн экономическ реформ кехин тускар тәриг хурцар тәвв чигн, тер тәриг яһж күцәхин туск тодрха сән сүв-селвг баһар өгчәнә, гиж терүнә статьяд келгджәнә. Кемр удалго шин союзн боода эс кехлә, орн-нутгт болн обществд энь йир му ашта болх гиж келсн съездин делегатнрин тоолврнь эн хувалцжана.

ХЕЛЬСИНКИ. Советск коммунистнрин форумд орлцжах улс ик гидг шалһгч кевәр күүндвр кежәхинь темдглв чигн, «советск обществин олн зүсн багин улс, орн-нутгин цуг регионмудын әмтн партьд иткжәнә» гиж «Хельсингин саномат» гидг финск газет бичжәнә. М. С. Горбачев партин эргнд цуг чидлмүдиг негдүлж чадх ик тоомсрта күн гиж газет тоолжана.

(ТАСС).

Япон Советск Союзд дөң өгшго

ТОКИО. Цуһарн негдәд Советск Союзд мөңгәр дем өглһнд Японя правительств нөкд болшго, гиж Японя МИД-ин шишлң элч Тайдзо Ватанабэ зәңглв.

«Ойдаруллһ кех дуудвртаһар демократизацин болн сул экономикд орлһна» халхар Советск Союзин күцәжәх кергинь Япон таасжана, гиж Т. Ватанабэ келв. Экономик һардлһна эв-арһ дасхар ирсн советск делегациг Япон гинчлүлж авад, «интеллектуальн дөңгән» СССР-т тиигж өгнә, гиж эн келв. Токио авхар седжәх Курильск зелин өмн үзгт бәәсн цөөкн арлмудыг Советск Союз өгнәв гихлә, тегәд иржЯпон Советск Союзла экономикин халхар хамдан икәр көдлх, гиж МИД-ин шишлң элч келв.

(ТАСС).

БСП-н һардач оппозициг шалһв

СОФИЯ. (ТАСС). Студенческ «оккупационн бүцлтс» зогсхла Болгарьт чинртә бәәдл невчк гөңгрв. Терүнләһән хамдан, одахн сунһгдсн парламентин түрүн сүүр эклхин өмн орн-нутгт бәәдл зөвәр нарн кевәрн үлджәнә.

Эн тәрмүд Болгарск социалистическ партин ах советин сүүр деер хәләгдв. Орн-нутгин президент отставкд һарсна хөөн тогтсн бәәдлиг БСП-н ах советин ахлач А. Лилов «оппозиц дәврлһ кеһәд, парламентск биш эварһар политическ йос һартан авхар бәәх йовдл» гиж келв. Тер кемән болхла сунһврин хөөн партьд дала ик шунмһаһар, седвртәһәр көдлжәхш, гиж эн келв. Тер учрар тогтсн бәәдлиг чикәр үнләд, политическ, бүрдәмҗин болн кадрмудын халхд тодрха сән шиидвр батлж авч күцәх, партиг, энүнә һардвриг цааранднь чигн шинрүлх кергтә, гиж БСП-н һардач келҗәнә.

Демократическ гражданск обществд зәвәр орлһна стратегий БСП күцәх гиж, келәд, тогтсн бәәдлд тактикан сольх кергтә. Яһад гихлә «демократьд әәмшг үзгджәнә, тегәд парть терүг харсх зөвтә» гиж А. Лилов темдглв. Тингхләрн талдан политическ чидлмүдлә күүндх кергтә гиж эн келв.

ЧСФР-т эд-тавр үнтәрв

ПРАГА. (ТАСС). Чехословакд 30 миңһн зүсн кегдл...

● Урһц—90

Зуни өдр җил теткнә

Анжур Пюрбеевин нертә совхозин конторур бидн үдин өмн орж ирвидн. Нег кабинетүр орж ирхлә баһ наста залу үзгдв. Таньлдвидн. Эн күүнә нернь Дмитрий Борисович Эрендженов болж һарв.

— Ода тәрә хадлһна гүргү кемлә, та, конторт ю кежахмт? —гисн сурврт эн иим хәрү өгв:

— Агрономч күн зуни көдлмшин гүргүлә конторт суух зөв уга. Эндр мини көдлмшч орм тәрәнә тег, ток. Болв би тингәрән күрч чаджахшв. Нанд тиигән күрдг арһ уга, юңгад гихлә, машин уга. Би совхозд һурвн сар көдлжәнәв. «Бөгдһр» «Москвич» өгхәр бәәнә, зуг тернь кезә ирхнь медгджәхш. Тегәд өрүнәс авн ток тал йовх машин күләһәд суунав.

Тәрә тәрдг эдл-ахуд агрономч күн һоллгч специалист. Зуг эс болх машинас көлтә эн ода тәрәчнрт цаглань сүв-селвг өгч, көдлмшин йовуд диглж чаджахш. Болв, тер бийнь тәрәнә теегин көдлмшин йовудын тускар эн тодрха хәрү өгв.

— Эн җилд совхозин тәрәчнр 5530 гектарас цаһан будя, икмә, зәрм, хар будя хураж авхмн. Государствд мана совхоз 600 тонн будя хулдхмн. Зура деер бидн будя хулдхвидн. Эн җилд видн җилинәс урһц тату болжана. Кемр видн җилд гектар болһнас дундлад 24-а центнер хураж авсн болхла, эн җилд гектар болһнас дундлад 13,5 центнер хураж авчана.

Совхозин һоллгч ток селәнәс арвн һурвн дуунад бәәнә. Ток деер тер өдр 1900 тонн будя кевтлә. Энд будя хадһлх арвн хойр площадк бәәлә. Терүнәс хойрнь невчкдж белдгдәд уга бәәлә. Совхозин агрономчин үгәр эдн тер өдр, эс гиж маңһдуртнь белдгдхмн бәәлә. Эдн района организацас ирж көдлх әмт күләжәлә.

— Эндр мана совхозн [illegible]

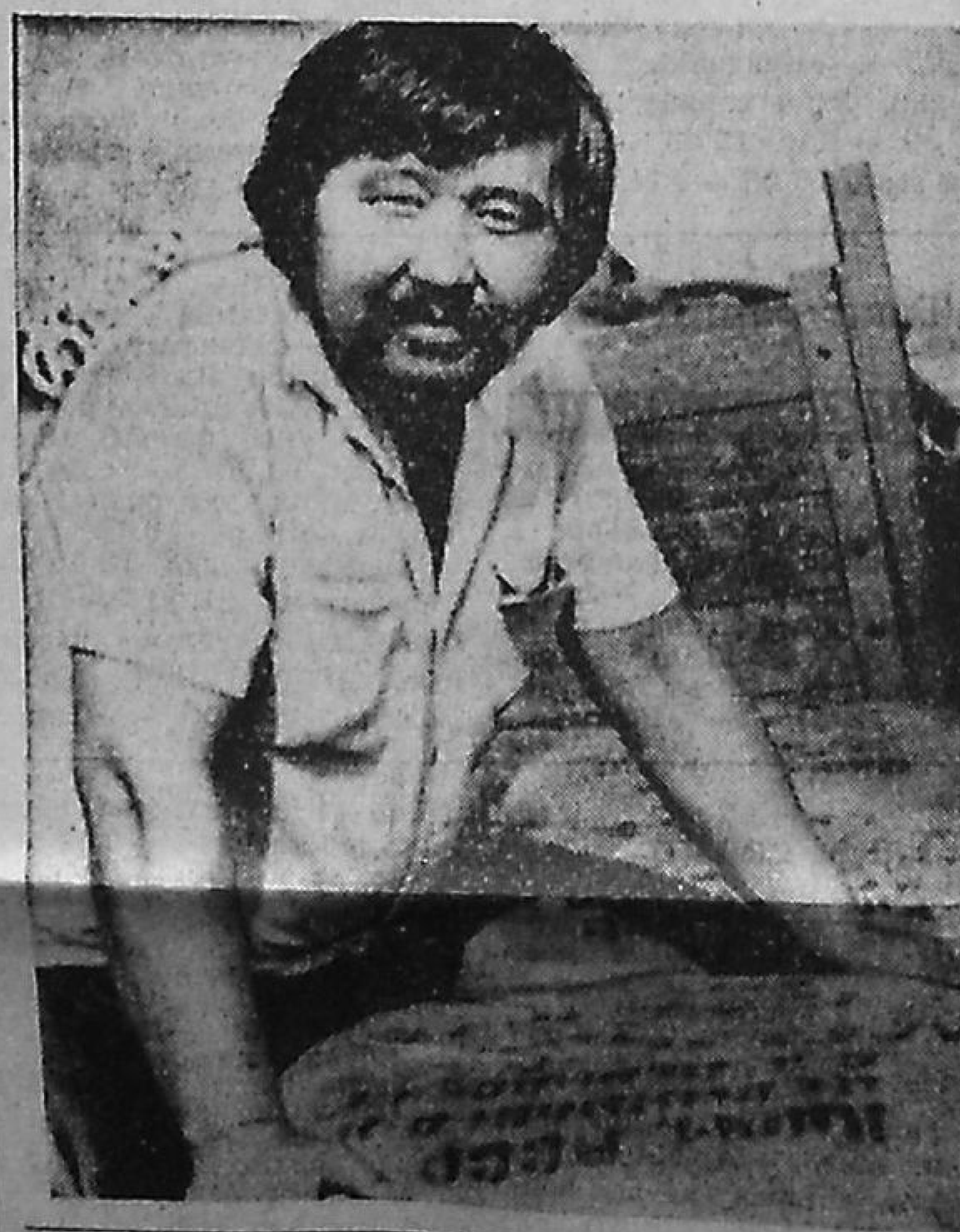

● Сән улсин тускар

Целинн района «Ленинский» совхозин кирһәчнр эн даавртакемән күцәмжтәһәр төгсәжәнә. Келхд, эн җилд ут-турштан кирһлһнд 21 миңһн хөн орла. Така сарин 11 күртл эдл-ахун кирһәчнр 21,5 миңһн хө кирһчксн билә. Эн то-дигт энду уга. Яһад гихлә, бәәрн кирһәчнр олна хөд кирһчкснә хөөн эздүдәс хулдж авсн хөөдиг кирһәд чиләжәнә.

Урдаснь кесн то-дигәр совхоз хөд кирһлһнә зураһан күцәмжтәһәр күцәх зөвтә. Юңгад гихлә, эн җилд ноосна цевр нөөрүлнь йир өөдән чинртә, тингчкәд совхозд хөн болһнас дундлад 4,6 килограмм ноос кирһж авчана.

Тер мет совхозин кирһәчнр дунд бас эврәннь күүрләчнр бәәнә. Үлгүрнь, өдгә цагт эдл-ахуд кирһәчнр дунд З. К. Кикеевин тоод хамгин ик күцәмж бәәнә. Өдр болһн эн байн дамшлт хорһасн кирһәч дундлад 70—80 хө кирһчкнә. Хөд кирһлһнә кампань эклснәс авн Зула Канурович ут-турштан 5 тонн ноос кирһчксн бәәнә. Келхд, З. К. Кикеев совхоздан электрик болж көдлҗәнә. Эн халхар чигн Зула Канурович йоста эрдмчд тоолгдна.

ЗУРГТ: З. К. Кикеев.
Р. Астахован лекен зург.

җил теткнә

Анжур Пюрбеевин нертә совхозин конторур бидн үдин өмн орҗ ирвидн. Нег кабинетүр орҗ ирхлә баһ наста залу үзгдв. Таньлдвидн. Эн күүнә нерь Дмитрий Борисович Эрендженов болҗ һарв.

— Ода тәрә хадлһна гүргү кемлә, та, контор ю кежәхмт? —гисн сурврт эн иим хәрү өгв:

— Агрономч күн зуни көдлмшин гүргүлә контор суух зөв уга. Эндр мини көдлмшч орм тәрәнә теег, ток. Болв би тингәрн күрч чаджахшв. Нанд тинган күрдг арһ уга, юнгад гихлә, машин уга. Би совхозд һурвн сар көдлҗәнәв. «Бөгдһр» «Москвич» өгхәр бәәнә, зуг тернь кезә ирхнь медгджәхш. Тегәд өрүнәс авн ток тал йовх машин күләһәд суунав.

Тәрә тәрлг эдл-ахуд агрономч күн һоллгч специалист. Зуг эс болх ... ода тәрәчнрт цаглань сүв-селвг өгч, көдлмшин йовуд диглҗ чаджахш. Болв, тер бийнь тәрәнә теегин көдлмшин йовудын тускар эн тодрха хәрү өгв.

— Эн җилд совхозин тәрәчнр 5530 гектарас цаһан буудя, ичмә, зарм, хар буудя хураҗ авхмн. Государствд мана совхоз 600 тонн буудя хулдхмн. Зура деер бидн буудя хулдхвидн. Эн җилд нидн җилинәс урһц тату болҗана. Кемр нидн җилд гектар болһнас дундлад 24-д центнер хураҗ авсн болхла, эн җилд гектар болһнас дундлад 13,5 центнер хураҗ авчана.

Совхозин һоллгч ток селәнәс арвн һурвн дуунад бәәнә. Ток деер тер өдр 1900 тонн буудя кевтлә. Энд буудя хадһлх арвн хойр площадк бәәлә. Терүнәс хойрнь цеврлгдҗ белдгдәд уга билә. Совхозин агрономчин үгәр эдн тер өдр, эс гиҗ маңһдуртнь белдгдхмн билә. Эдн района организацсас ирҗ көдлх әмт күләҗәлә.

— Эндр мана совхозин хөд кирһәчнр көдлмшән дуусҗана. Теднә цуһар ток деер көдлхмн. Совхозин цутхлн деер бәәх ток белдх кергтә. Тер көдлмшчнрин зәрмснь эн ток белдх. Маднд сән доңгән мана шефмүд күргнә. Эндр мана совхозд Элстин почтамтас 7 күн, «Союзкалмводстрой» негдлтәс 6 күн көдлҗәнә. Келхд, урһасн буудяһан хадһлх бәәрн цагларн белдгдх, —гиҗ агрономч келв.

Эн җилд тәрәчнр тәрә хадлһна көдлмшән дала шууга һарһлго, дуудвр, заквр угаһар эклв. Эн совхозин тәрәнә һазр нәәмәдллһнә һурвн звенод батлгдҗ. Эн коллективс «Зуни өдр жил теткнә» гидг үлгүриг сәәнәр меднә. Тегәд эдн тәрә хуралһна көдлмш экләснә түрүн өдрәснь авн нарн бултаснас авн, асхн ора күртл көдлҗәнә. Кемр урһциг геедрлт угаһар, болгланъ хураҗ авхла, теднә күч-көлснь өөдән үнлгдхиг меджәх нәәмәдләчнр цуцрхан медлго күләҗәнә.

— Мөчн сарин дотр, буудя болҗах кемд, мана районд хур орлго маднд һундл учрав. Тегәд буудя цагларн күч авч чадсн уга. Энүнәс келтә терүнә чинрнь чигн дора болҗана, — гиҗ совхозин директор Василий Матвеевич Чужаев келнә.

Тәрәчнр комбайнсан така сарин нег шинд тәрәнә көдлмшт орулҗ. Тәрәнә токмуд, станмуд деер урдк җилмүдлә эдл дала транспарантмуд, дуудврмуд үзгдхш. Тер бийнь комбайнермуд тәрә хуралһна көдлмш экләснә түрүн өдрәснь авн зогслго көдлҗәнә. Ут-турштан тәрә хадлһнд 18 комбайн көдлҗәнә.

— Комбайнс эвдрҗ, зогсхшнй? Тосна-түләнә материалмудар тадн яһҗ теткгдҗәнәт? —гисн сурврмудт Д. Б. Эрендженов иим хәрү өгв.

— Көдлмш экләд тавн хонг давв. Өцклдүр, нег хуучн комбайна мотор эвдрәд зогсв. Эндр тер хуучн моторин ормд шин мотор тәвгдхмн. Наадкснь эвдрҗәхш. Тернь чигн учрта, юнгад гихлә нәәмәдллһнә эв-арһар көдлҗәх комбайнермуд көдлх комбайнсан бийснь ясҗ белднә. Тосна-түләнә көрн уга. Өдр болһн нег бензовоз бензн авч ирнә. Терүгәрн тиигәд ода торад бәәнәвидн.

Совхозин һардвр гертәсн холд көдлҗ йовх әмтнә төлә көдлмшин болн бәәцин му биш таал бүрдәҗ. Комбайнермуд эврәннь нөкднртәһән теегт бәәх вагончикүдт хонна. Теднь цевр-цер, сарул. Совхозин цутхлнгд бәәх хот уудг герт хот белдчкәд, эднд һурв дәкҗ күргҗ өгнә. Уужах хотын ассортиментнь олн зүсн. Бод мал, хөд алҗ эднд хот кенә.

Эн җилд совхозин һардвр буудя хураҗ йовх комбайнермудын күч-көлсиг урмдулхин төләд күч-көлсинь шинәр эшлҗана. Кемр комбайнермуд буудяг геедрлт угаһар цеврәр хураһад соломин ковньгудыг зерглдүләд овалад көдлхлә, цокҗ авсн тонн буудян төлә нег арсли өгчәнә. Кемр комбайнер нег өдрин эргцл 60 тонн буудя бункерәсн буулһхла, тер 60 арсли олҗана. Көдлмш төгсхлә теднь мөнгнә мөрә болн буудя чигн авхмн.

— Тегәд урдкла эдләр арднь орад түс уга. Ода цуһар сәәнәр көдлҗ мөнг икәр олхар шунна, —гиҗ совхозин һардвр келнә.

Түрүн тавн хонгин дотр комбайнермуд С. М. Надбитов, В. Н. Николаев, А. А. Антонец цугтаһаснь икәр буудя цокҗ авла. Наадк комбайнермуд чигн эднәс ард үлдшгон төләд күчн-чидлән нөөлго көдлҗәнә. Түрүн арвн хонгин дотр эн эдл-ахун комбайнермуд 2600 гектарас 8400 тонн буудя цокад авчкв.

ЛЕТУҺА Борис.

...уга. Яһад гихлә, бәәрн кирһәчнр олна хөд кирһчксинә хөөн эздүдәс хулдҗ авсн хөөдиг кирһәд чиләҗәнә.

Урдаснь кесн то-дитәр совхоз хөд кирһлһнә зураһан күцәмҗтәһәр күцәх зөвтә. Юнгад гихлә, эн җилд ноосна цевр нөөрүлнь йир өөдән чиртә, тиигчкәд совхозд хөн болһнас дундлад 4,6 килограмм ноос кирһҗ авчана.

Тер мет совхозин кирһәчнр дунд бас эврәннь күрләчнр бәәнә. Үлгүрнь, өдгә цагт эдл-ахуд кирһәчнр дунд З. К. Кикеевин тоод хамгин ик күцәмҗ бәәнә. Өдр болһн эн байн дамшлт хоршасн кирһәч дундлад 70—80 хө кирһчкнә. Хөд кирһлһнә кампань экләснәс авн Зула Канурович ут-турштан 5 тонн ноос кирһчксн бәәнә. Келхд, З. К. Кикеев совхоздан электрик болҗ көдлҗәнә. Эн халхар чигн Зула Канурович йоста эрдмчд тоолгдна.

ЗУРГТ: З. К. Кикеев.

Р. Астахован цоксн зург.

...бичкдүдин литературта библиотек белдгдв. Хойр шин бассейн тосхлһн төгсҗәнә. Хосе Мартин нертә балһснд орҗах дөрвн пионерск лагерин көдләчнр орс кел шунҗ дасҗ авчана.

Бичкдүдин балһсн йир сәәнәр агсгдҗ. Энд цеган уста болн йир үүрмг цаһан элстә пляжмуд, театр болн хаврин кинотеатр, спортивн площадкс бәәнә. Һолын белчрт усна станц бәәнә, энд күүкдин төлә кермс, онһцс болн усар гүүлгдг велосипедмүд белдгдҗ.

Кубинск эмчнр цөн сар урдаснь орс хот келг дасцхав. Мана көвүд-күүкд манго, ананас, апельсин, банан болн нань чигн зүсн тропическ зер-земшиг икәр таасҗ иджәнә.

Тенгсин бүлән усн күүкдиг авлҗана. Эднә зәрмнь ут хаалһд зовсн болвчн ирсн даруһан усн тал одҗ өөмхәр селв. Зуг эмчнр ода дееран нарнд бәәлһнә болн өөмлһнә чаһһ диг-дара батлсн бәәнә.

Күүкдин эрүл-мендиг харлһнд кубинск эмчнр ик оньган өгчәнә. Больницст болн изолятормудын палатнст кондиционермуд тәвв. ТАСС-ин корреспондентла болсн күүндвртән Уильям Солерин нертә госпиталин ах эмч иигҗ келв: советск күүкдин эрүл-мендинь түргәр ясрулхин төлә цугинь кехвидн гив.

...зелин өмн уәгт бәәсн ... халхар хамдан икәр көдлх, гиҗ МИД-ин шишлһ эн келв.

(ТАСС).

БСП-н һардач оппозициг шалһв

СОФИЯ. (ТАСС). Студенческ «оккупационн бүлгс» зогсхла Болгарьт чинртә бәәдл невчк төгрв. Терүнлә хамдан,одахн сунһгдсн парламентин түрүн сүүр эклхин өмн орн-нутгт бәәдл зөвәр нәрн кевәрн үлдҗәнә.

Эн төрмүд Болгарск социалистическ партин ах советин сүүр деер хәләгдв. Орн-нутгин президент отставкд һарсна хөөн тогтсн бәәдлиг БСП-н ах советин ахлач А. Лилов «оппозиц дәврлһ кеһәд, парламентск биш эвәрһәр политическ йосн һартан авхар бәәх йовдл» гиҗ келв. Тер кемдән болхла, ... шунмһаһар, седвәртәһәр көдлҗәхш, гиҗ эн келв. Тер учрар тогтсн бәәдлиг чикәр үнләд, политическ бүрдәмҗин болн кадрмудын халхд тодрха сән шиидвр батлҗ авч күцәх, партиг, энүнә һардвриг цааранднь чигн шинрүлх кергтә, гиҗ БСП-н һардач келҗәнә.

Демократическ гражданск обществд эвәр орлһна стратегий БСП күцәх гиҗ, келәд, тогтсн бәәдлд тактикан сольх кергтә, яһад гихлә «демократьд әәмшг үзгдҗәнә, тегәд парть терүг харсх зөвтә» гиҗ А. Лилов темдглв. Тиигхләрн талдан политическ чидлмүдлә күүндх кергтә гиҗ эн келв.

ЧСФР-т эд-тавр үнтәрв

ПРАГА. (ТАСС). Чехословакд 30 минһн зүсн кегдлмүд үнтәрв. Эднә үнинь шинәс бичхин төлә 574 тонн цаасн һарв.

Эд-тавр аштнь йирин үнтәрхинь әмтн меджәлә. Зуг хот-хол икәр үнтәрвзго, гиҗ теднь әәҗәлә. Хот-хол үнтәрлнь тоолҗана, энүгинь олн әмтнә ухан-тоолврин сурҗ кесн шинҗллт үзүлв.

Күн болһнд сар болһн өгдг 140 крон олн бүлтә улст, белвсн эмгт, студентнрт болн пенсионермүдт дон болхий? — гиҗ эндр һанцхн экономистнр биш, кесг улс санҗана.

●Сән улсин тускар

ОЛН ЭРДМТӘ ТОСХАЧ

Тосхлтын көдлмш кегдҗәх һазр серүлчксн зөгин үр мет күрҗнәд, харҗнәд, энд-тенд таш-пиш гиһәд, ик әмд юмна бәәдл һарад иврн-иврн гиһәд бәәнә.

Энд Элст балһсна захд, зурһадгч микрорайонд «Мелиоратор» гидг тосхлтын кооператив йисн давхр олар хамдан бәәдг гер «Калмводстрой» негдлтин көдләчнрин төлә бәрҗәнә.

Эн кооперативд эрдмтә, һартан эвтә, көдлмштән дурта улс көдлнә. Теднә негнь Виктор Умадыков мөн. Эн күн Михаил Церенович Шалхаковин һардҗах кооперативд түрүн өдрәснь авн чолуч болҗ көдлҗәнә. Ут турштан хөрн җиллән Виктор чолуч болҗ көдлҗ йовна. «Калмводстрой» негдлтд эн ирҗ көдләснәс авн долан җил давҗ йовна. Урднь В. Умадыков 69-ч тойгта ПМК-д көдлҗәлә.

Болв, дамшлтта, ачта тосхач Шалхаковин тускар сонсчкад —мел энүнәс эрдм дасҗ авх кергтә, гиҗ санв. Терүнәс авн арв шаху җил эдн хамдан көдлҗ йовна. Дала юм кеҗ чадлго баахн көдлмшчәс авн Виктор ик эрдмтә, сән чолуч болв.

Кооператив бүрдәнә гисн амр юмн биш. Түрүн авгтан кергиг сәәнәр бүрдәхин төлә дала күчн-чидл керглгдв. Ода болхла кооператив сән авц авад, түрүн үзгдсн күчр-күнд тоотнь мартгдв. Эн җилин негдгч квартальн тосхлтын-монтажн көдлмшин зураһан кооперативин коллектив күцәв. Зураһар 152,0 минһн арслнга тосхлтын-монтажн көдлмш кехин ормд эдн 158,0 минһн арслнга көдлмш күцәв. Нег күн болһн 1200 арсли мөнгнә көдлмш кев, дунд җалвнь 341 арсли болв. Давсн 1989 җилд 700,0 минһн арслн мөнгнә тосхлтын-монтажн көдлмш кегдв.

Мана таньл Виктор Умадыков һанначин эрдм бас медәг бәәҗ. Намаг Викторта харһхар хәәҗ йовсн өдр эн диггә һанлһна көдлмш кеҗ йовҗ. Нирдән Виктор хойр-һурвн эрдм сәәнәр меднә. Викториг би әмтн орн гиҗәх шин герт олҗ авв. Көдлмштән орҗ одсн һаннач өөрән зогсҗ бәәсн күү үзл уга көдлмшән цааранднь кеһәд бәәнә. Иим эвтәһәр көдлмшән кеҗәх күүг көдлмшәснь тасрхд эвго болҗ сангдв. Тер бийнь, дууҗ авад күүндсн хөөн, Виктор дала үг келдго күн болҗ медгдв.

Ахр күүндврәс медҗ авсн юмнь эн. Виктор бийнь Городовиковск районас, тенд арвн классан чиләчкәд чолучин эрдм дасҗ авв. Терүнәс авн нань көдлмш хәәсн чигн уга, таасн чигн уга. «Җирһлд бийдән дурта көдлмш кесәс байрта юмн бәәдв?», —гиҗ Виктор тоолҗана. Эн үгднь иткҗ болхмн. Юнгад гихлә эн эврәннь эрдмдән эврә күрсн күн. Виктор Умадыковин сән көдлмш «Улсин иньглл» гидг орденәр ачлгдсмн. Болв энүнәс үлү ачлврнь —әмтнә күндллһн, күүнә сән нерн, — гиҗ Виктор санна.

Бәрчксн шин герт бәәх улс шуугад орҗ ирхлә, бичкдд шин бичкдүдин садикүр гүүҗ орҗ ирхлә — терүнәс ик байр тосхачд уга.

Ода эдн ик чиндр цаһан гер бәрҗәнцхәнә. Көдлмшән арднь орҗ кеһәд, эн герт бәәх улсас бийән му келүллго бәәх кергтә, гиҗ Виктор Умадыковин бригад седклләрн зовҗ, шимҗән өгч көдлҗ бәәцхәнә.

С. ЯМАНОВ.

«Калмводстрой» негдлтин ИТЦ-н инженер.

Бат көрң тогтагдв

Яшалтинск района «Победа» колхозд И. И. Морозовин малд хот белдлһнә бригад өөдән һарцта күч-көлсәрн онцрҗана. Нәәмәдллһнә эв-арһ олзлҗ көдлҗәх эн коллектив малд хот белдлһнә зураһан хойр холванд давулҗ күцәх саната. Тиигҗ келхд эврә учр бәәдг болҗана. Цуг 27 механизатор көдлмшин байн дамшлт хоршасн әмтн. Услврин 827 гектар һазрас малд хот белдлһнә нәәмәдллһнә коллектив һурвн дундур минһн тонн өвс, 9800 тонн көк урһмл болн 20 тонн люпернә өвснә эк белдх зөвтә.

Услврин һазрт түрүн хадлһн кегдснә хөөн минһ һар сән чинртә өвсн белдгдәд нәәмәдллһнә күчәр малчнрин хошмудт зөөҗ күргдв.

— Услврин цагин кемд бидн 4 һар минһн тонн өвс белдх зөвтәвидн. Түрүн ашмуд авад хәләхлә зуран даалһврмуд нертәһәр күцәгдхмн. Услврин һазрас элвг урһц хураҗ авад малчнрин хошмудт зөөҗ күрглһн маднд олзта. Тиигчкәд түллһнә тосллһна баһ биш материал эврлҗәнәвидн. Ода деерән гектар болһнас дундлад 150 центнер көк урһмл хураҗанавидн, — гиҗ бригадир Иван Иванович Морозов ухан-тоолврарн хувалцна.

Малд хот белдәчнр нидн җил чигн зууһад арслн эрвләд немр җалв авсмн. Эдл-ахун малчнр малд хот белдҗәсн эн коллективд ик ханлт өргнә. Зуни гуршарт үснә-товарн фермсүр көк урһмл тәрвр угаһар зөөҗ күргдһнә. Мал үвлзх бәәрнст 8461 тонн көк урһмл белдгдсмн.

Услврин участкд көдлҗәх малд хот белдәчнр удл уга хойрдгч хадлһиг эклхмн. Механизатормуд гектар болһнас дундлад дөчәһәд центнер өвс хураҗ саната бәәнә. Зуни эн өдрмүдт өрүн эртәс асхн ора күртл механизатормуд теегт көдлҗ йовцхана.

С. ЛОГВИНЕНКО.

ГИИГН БИШ МАҢҺДУРК ӨДР

Олн немшнр икәр күләҗәсн хойр германск государств негдлһн иргч ГДР-ин әмтнд баһ биш түрү үзүлн гиҗәнә, эдн эндр чигн социальн иткмҗ уга бәәнә. Республикд көдлмш уга үлдлһн икдҗәнә. Одахн көдлмш уга әмтнәс бүрдәгдсн негдлтин конференц деер ФРГ-ла финансов-экономическ ниицә оатлсна хөөн керг уга үлдсн әмтнә то сайд күрч өсх гиҗ темдглгдлә.

Аннемари Берг (зургт) —шин җирһлин бәәдллә таньлдсн әмтнә негнь. Дрезденск «Эльбфлоренц» кондитерск фабрикин упаковщиц эн көдлмшәсн сулдвт гисн уведомлень авсн 350 көдләчин —нурһлҗ күүкд улсин тоод йовна. Предприять Деед үзгин Германя эд-таврин рынкин берк мейәрклһнлә харһв. Фабрикин олзлҗасн технолог, сырье тедү метәр эднә һарһҗах кегдлмүдин чинр дуңцулхла, фабрик шүүгдв... «Эльбфлоренцин» продукц керглгддгнь баһрв, тегәд һурвн цехин производств зогсагдв.

Ода деерән, республикин аһуд бәәх күч-көлснә заканла ирлцүлгдҗ, улсин предприять эврә көдләчнртән көдлмш олҗ авхднь доңгән күргх зөвтә.

ТАСС-ин зург.

● Селәнә сцен деер

ЭДНИГ ӘМТН КЕЗӘД ЧИГН КҮЛӘНӘ

Сарпинск района культурин Герин «Огонек» гидг агитбригад кеер көдлж йовх механизатормудур, фермсин көдләчнрүр дару-дарунь одж, эврәннь билг-эрдмән үзүлнә. Терүнә үүлдврин тускар агитбригадын шунмһа орлцач, района культурин Герин методическ әнгин заведующ С. П. Балановиг тодрхаһар келж өгхинь сурснд, тер иигж келв:

—Сүл цагт агитбригадын коллектив эврәннь үүлдврән шунмһадулж, селәнә күч-көлсчнрт килмжтә тетквр кехәр зүткнә. Үлгүрнь, шидрхн гишә района «Гигант» колхозин хойрдгч комплекси бригадын күч-көлсчнрт эврәннь билг-эрдмән үзүлв. терүнә хөөн района Э. Деликовин нертә колхозин ах хөөч Иса Талмаевин хошт гиичлв.

Мана агитбригадын ханьд зүрһән күн орна. Эдн цугтан кесг жилин эргцд эврәннь билг-эрдмәрн селәнә күч-көлсчнриг байрлулж йовна. Агитбригадын ханьд Татьяна Козбанова, Светлана Рендигевич, эдн хоюрн культурин әнгин методистнр, режиссер Надежда Молодова, баянист Сергей Якименко, библиотекарь Ирина Мельникова эдн орлцна. Эднә эс медлг әмтн района селәдәр ховр болх. Тегәд чигн эднә үзүлсн концертиг кезәд чигн әмтн соньмсж хәләж байрлна. Агитбригадын концертин программд эгл күч-көлснә улсин иньгллтин тускар, өдгә цагин бәәдл-жирһлд ямарч дуту-дундс һарчахиг шалһгч дуд бәәнә.

Агитколлективин орлцачнр шидрхн района «Гигант» колхозин механизатормуд эцк көвүн хойр Жуковихнә, малчнр Василий Лихомана бригадмудур одж эврәннь концертән үзүлв. Дөрлдәнә нүүрләчнрт нерәдгдсн кесг дуд дуулж өгв. Шог ахр дуд дуулж тедниг байрлулв. Агитбригадын дуучнр Татьяна Козбанова болн Надежда Молодовад малчнр болн механизатормуд ик ханлтан өргжәв. Деликовин нертә совхозин нүүрлгч ах хөөч Иса Талтаевин бригадур эдн бас гиичлж одв. Эн бригадын коллектив малчнр дунд делгрүлгдсн дөрлдәнд шунмһа һар орлцад, күч-көлснә өөдән күцәмжс бәрсндән Күндлһнә һашгар ачлгдж, мөңгнә мөрә авсмн. Тегәд чигн эн нүүрлгч коллективд нерәдж эврәннь соньн концертән агитбригад үзүлсмн. Эн нүүрлгч бригадын дамшлтын тускар агитбригадын коллектив наадк малчнрин хошмудур эргж йовхлари өргәр келж таньлдулжав. Нүүрлгч дамшлтын тускар магнитофонн лентд бичж, теднә зургинь цокж авч шишлң һарц белджәв.

«Огонек» агитбригад тер мет «40 лет Октября», Ленинә нертә, «Путь Ленина» колхозмудын күч-көлсчнрүр күрч соньн концертмүдән үзүлжәв. Агитбригадын самодеятельностин артистнрлә хамдан Садовск негдгч тойгта дундын школын 9-ч классин сурһульчнр бас орлцж эврәннь билг-эрдмән үзүлнә. Тедн дунд Оксана Овчинникова, Оля Доценко хойр олн зүсн соньн би биилж, әмтнә ухан-седкл авлна.

Агитбригадын артистнр бийснь соньн концерт белдсн деерән эдл-ахусин художественн самодеятельностин орлцачнрт эврәннь дөңгән күргнә. Теднд ямаран ду дуулхинь, яһж дуулхинь, ямаран би биилхинь зааж дасхна. Тегәд чигн агитбригадын коллектив бәәрн һазрин художественн самодеятельностин тоомср әзлнә. Тегәд чигн дару-дарунь эднүр иржәхинь селәнә күч-көлсчнр кезәд чигн күләнә.

В. ДОДЕНОВ.

Спорт

Бичкдүдин цергә наадд

Жил болһн зунын амрлһна өдрмүдт школмудын сурһульчнр «Зарница», «Орленок» гидг цергә-патриотическ нааддын программар олн зүсн марһас кедг йиринә заншал тогтла. Ода эн наадд «Цугсоюзн юнармейцнрин жисан» гидг нертәһәр әкләж кегджәнә.

Эн жилин марһас түрүн болж тиим нер зүүв. Ода эн наадд —республикин олн дундын школмудын эврә биисиннь сән дурар орлцлһна тәр болж тохрв. Тер учрар эднә марһаст районас кенә болвчн чанһ заавран, заквран биш, — зуг чадмг, седвәртә, седкл туссн көвүд-күүкд бийснь ирх зокал тогтв.

Һурвн өдрин эргцд Элстин мотодромд районас ирсн дөрвн команд шишлң программар дөрлдә кев. Тедн Приозерн района Шин Мөр селәнә, Октябрьск района Цаһан-Нур селәнә, Ики-Бурульск района Бах-Буурл поселкин дундын школмудын болн Городовиковск балһсна 2-ч тойгта дундын школын сурһульчнр билә.

Нааддын йовудт нәәмн зүсн конкурсар шүүвр өгх кергтә билә. «Жирһлин дууна айсар», «Бидн—юнармейцнрвидн» гидг үйн наста цергчнрин агитбригадмудын конкурс, «Туужин халхсин баатрмуд», «Гражданин болхмн», «Негнь —цугтаннь төлә, цуһар —негнәннь төлә» гидг олн зүсн дөрлдән, «Харслт» гидг операц», «Снайпер» гидг операц», «Зергләнд йовлһн» —тиим конкурсмуд программд орв.

Нааддын марһасин ашт дөрвн командын үзмжснь йилһрж һарв. Команди то-дигин ашмудар Шин-Мөр селәнә дундын школын сурһульчнр диилвр бәрв. Хойрдгч ормиг Цаһан-Нур селәнә бах наста цергчнр эзлв. Эврәннь күцсн ашмудын кирцәһәр Бах-Буурл поселкин көвүд-күүкд һурвдгч бәәрнд батрв. Городовиковск балһсна команд сүл девскд бәәрлв.

Диилвр бәрсн Приозерн района командд Әрәсән Федерацин Өмн үзгин зона марһанд орлцх зөв өггдв.

КУМАН Н.

Дарани диилвр

Футболар Элст балһсна марһана түрүн эргц чилв. Эн эргцин сүл нааднд Хальмг университетин болн «Одн» заводын команд харһв. Урднь чигн эн хойр коллектив хоорндан кесг дәкж харһжала. Тегәд чигн нег-негнәннь арһ-чидлиг эдн меджалә. Болв заводыхн түрүн минутмудас дәврлһ кеж, чадмг наад үзүлв. 45 минутын эргцд эдн 3 гол цокж орулв. Студентнр болхла нег чигн голар хәрү өгч чадсн уга. Тиим кевәр наадна седвәриг «однахн» һартан авв.

Матчин хамгин түрүн голыг мана командын дамшлтта наадач В. Поканинов цокж орулв. Дарунь эн күцәмжиг батрулад Ц. Нояев тоог 2:0 күртл күргв. Һурвдгч голын авторнь дакн В. Поканинов болв.

Хойрдгч таймд чигн бәәдл икәр сольгдсн уга. Энд дундын харсач Б. Исеевин дөңгәр Ц. Нояев хойр гол орулв. Эн дәврлһд студентнр хойр голар хәрү өгч чадв. Тиигәд 5:2 тоотаһар эн соньн наади төгслә.

В. БАГЛИКОВ.

● Кемб үүрмүдм оорм бәәхлә

В. Морозовин цокси зург.

● МВД-н цергллтс зәңглҗәнә

Долан хонгин то-диг

Давсн цагин эргцд республикд 65 йос эвдлһнә йовдл учрв. Тедн дунд әмтнә эрүл-мендин өмнәс 10 йовдл һарһгдсмн. Терүнәс әср һарһ-[illegible]

Республикин хаалһст 12 зеткртә йовдл учрв. Терүнд 4 күн әмнәсн хаһцв, 12 күн шавтв. Һундл болхд, тедн дунд бичкдүд чигн [illegible]

ТҮ МОСКВА ЭЛСТ

Така сарин 16, САРН ӨДР

Негдгч программ: 6.30 — 120 минут. 8.35 —Док. фильм. 9.05 —Күн. һазр. Йиртмж. 10.05 —Киножурнал. 10.15 —Аһрусна делкәд. 11.15 —«Кончина». Һурвн серийтә худ. фильм. 1-ч серий. 12.30, 15.30 — Цаг. 15.45 —Кегҗмин цутевропейск нәр. 16.15 —«Компьютерла күүндлһн». 17.00 — Кинофестиваль. Док. фильмин премьер. «На хуторе близ Червянки». 17.25 — Бичкдүдин нег час. 18.30— Цаг. 19.00 —«Бидн болн экономик». 19.45 —«Кончина». 1-ч серий. Худ. фильм. 21.00 — Цаг. 21.40 —«Коллаж». 21.45 — Композитор А. Пахмутован үүдәлтин асхн. Завсртнь —23.00 — Актуальн интервью. 00.20 — ТСН.

Хойрдгч программ: 8.00— Өрүни гимнастик. 8.15 — Док. фильмин премьер. 8.35 —Мультфильм. 8.45 —Бичкдүдт фильм. «Шторм на суше». 10.05 —Фильм-концерт. 11.10 —Док. фильмин премьер. 11.40 —«Кегжмин подснежник». 12:25 —Давтгдж үзүлгдҗәх телефильм. «Как помочь папе». 20.00 — Футбол. СССР-ин чемпионат. «Днепр»—ЦСКА. Завсртнь —20.45 —Бичкдүд, төвшүн нөөртән орти! 21.50 —Худ. фильм. «Перемена участи».

Бәәрн программ: 17.00— «Кегҗм болн бичкдүд». Малодербетовск района «Красносельский» совхозин «Айс» гидг бичкдүдин домбрин ансамблин тускар. (Хальмг келәр). 17.25 —«Актуальн интервью». Сонсхвр. 17.40 —«Республикин өдр». (Хальмг келәр). 17.50 — «Премьер эклгдхиннь өмн». Сонсхвр. 18.35 —«Республикин өдр». (Орс келәр). 18.45 — «Тадна төлә кесн харһлт». Башкирск АССР-ин ачта артистк З. Байчхаеван орлцҗах сонсхвр. 19.15 — ТВ-н төгрг ширә. 19.55 — Зар.

Така сарин 17, МИГМР ӨДР

Негдгч программ: 6.30 — 120 минут. 8.35 —«Булгуд». 9.05 —Бичкдүдин нег час. 10.05 —«Кончина». 1-2-ч серийс. 12.20 —«Коллаж». 12.30, 15.30 —Цаг. 15.45— Научн зәңгс. 16.30 — РСФСР-ин улсин ачта артистк В. Баранова дуулжана. Саратовас үзүлгджәнә. 17.10 —Эклжәх спортсменмүдт чемпионмудын селвг. 17.55 —Концерт. 18.30 — Цаг. 19.00 — Мультфильм. 19.25 —Зурач А. Осмеркина голгоф. 19.45 —«Кончина». 2-ч серий. Худ. фильм. 21.00 — Цаг. 21.40 —Актуальн интервью. 21.50 —Литературн художественн порграмм «Үг». 23.50 — Французск харһлтс. 00.50 —. ТСН.

Хойрдгч программ: 8.00— Өрүни гимнастик. 8.15 —Бичкдүдт— фильм. «Старая крепость». 1-2-ч серийс. 10.05 Кегжмин программ. 11.35 — Мультфильм. 11.45 —Ритмическ гимнастик. 12.15 — Давтгдж үзүлгдҗәх телефильм. «Претендент». 1-ч серий. 20.00 —Бичкдуд, төвшүн нөөртән орти! 20.45 — П. И. Чайковскин нертә Нарт делкән IX конкурс деер. 21.40 —«Коллаж». 21.50 — Телехәләһәчнрин сурврар. Худ. фильм. «Сильные духом». 1-ч серий.

Бәәрн программ: 17.00— Телефильм. 17.15 —«10 параллель». 17.55 — «Тюльпан» ансамблин артисткин тускар. 18.15 —«Республикин өдр». (Хальмг келәр). 18.25 —«Урһц-90». Репортаж. 18.45 —«Республикин өдр». (Орс келәр). 18.55— «Цугхальмгин 1-ч». Хальмг келәр болн орс келәр өггдҗәх репортаж. 19.55 —Зар.

Така сарин 18, ҮЛМЖ ӨДР

Негдгч программ: 6.30 — 120 минут. 8.35 —«Лейгарид» фольклорн ансамблин концерт. 9.00 —Док. фильм. 9.50 —«Эн билә... билә...» 10.05 — «Кончина». Худ. фильм. 2-3-ч серийс. 12.30, 15.30 —Цаг. 15.45 —Кегҗмин зөөр. 16.25 —«Телеэко». 16.55 —Концерт. 17.25 — Бичкдүдин нег час. 18.30 — Цаг. 19.00 —Мультфильм. 19.10 —И. Архипова С. Рахманиновин романсмуд дуулҗана. 19.40—«Кончина». Худ. фильм. 3-ч серий. 21.00 — Цаг. 21.40 —«Коллаж». 21.45 —Иньгллтин хаалһс. Хойрдгч Цугсоюзн польск дууна фестиваль секлһн. Витебскас үзүлгдҗәнә. 23.15 —Леся Украинкин бәәдл-жирһлин болн үүдәлтин фильм-концертин премьер 00.15— ТСН.

Хойрдгч порграмм: 8.00 —Өрүни гимнастик. 8.15 - Бичкдүдт —фильм. «Старая крепость». 3-4-ч серийс. 10.25 —«Из глубины веков». Фрунзеһәс үзүлгдҗәнә. 10.55 —«Кегҗм, менд». 11.15 —Док. фильм. 11.45 —Шведск радион хорин концерт. 12.30 —Давтгдж үзүлгдҗәх телефильм. «Претендент». 2-ч серий. 20.00 —Бичкдуд, төвшүн нөөртән орти! 20.15 — РСФСР-ин балһсдын телестудьс. 20.45 — Телевизионн кегжмин абонемент. 21.40 —«Коллаж». 21.45 —Телехәләһәчнрин сурврар. «Сильные духом». 2-ч серий. 23.20— Концерт.

Бәәрн программ: 18.00— Телефильм. 18.20 —«Республикин өдр». (Хальмг келәр). 18.30 —«О. И. Городовиковин мөрән төлә». Е. Буджаловин үүдәлтин тускар. (Хальмг келәр). 19.10 — «Республикин өдр». (Орс келәр). 19.20 —«Класси нег час». Башантинск совхоз-техникумас үзүлгдҗәнә. 19.55 —Зар.

Така сарин 19, ПҮРВӘ ӨДР

Негдгч программ: 6.30 — 120 минут. 8.35 —«Горец» биилжәнә. Владикавказас үзүлгджәнә. 9.05 —Литературн-художественн программ «Үг». 11.05 —Кончина». Худ. фильм. 3-ч серий. 12.20 — «Коллаж». 12.30, 15.30— Цаг. 15.45 —Док. фильмин премьер. 15.55 —Бичкдүдт — фильм. «Питер Пэн». 1-ч серий. 17.05—«Кегҗм менд». 17.45 —Док. фильм. 18.30 —Цаг. 19.00 — «...Арвн зурһа күрәд уга болн терүнәс ах әмтнд». 19.45 — С. Березинан дуд. 19.55 — Телефильм. 21.00 — Цаг. 21.40 —Актуальн интервью. 21.50 —Иим меддго Болгарь. 23.50 —«Пресс-клуб үрвр кежәнә». 00.30 —ТСН.

Хойрдгч программ: 8.00 —Өрүни гимнастик. 8.15— Фильм-концерт «Экран». 8.55 —Бичкдүдт —фильм. «Старая крепость». 5-6-ч серийс. 11.05 — Фильм-концерт. 12.00 —Ритмическ гимнастик. 12.30 — Давтгдж үзүлгдҗәх телефильм. «Претендент». 3-ч серий. 20.00 —Бичкдуд, төвшүн нөөртән орти! 20.15 — П. И. Чайковскин нертә Нарт делкәң IX конкурс деер. 21.35 — «Поздняя ягода». Худ. фильм. 23.00 —Искусствин мастермүдин концерт.

Бәәрн программ: 19.00— «Бидн таднд үрвр кежәнәвидн». 19.15 —«Республикин өдр». (Хальмг келәр). 19.25 —«Улсин цецн булгас». Яшкульск района Утта поселкин келмрч Д. Э. Манджиевин тускар. 19.45 — «Республикин өдр». (Орс келәр). 19.55 —Зар.

Така сарин 20, БАСҢ ӨДР

Негдгч программ: 6.30 — 120 минут. 8.35 —«...Арвн зурһа күрәд уга болн терүнәс ах әмтнд». 9.20 —Телефильм. 10.20 —Док. фильм. 10.35 —А. Мироновин нертә актерск дууна конкурс. 11.25 —Бичкдүдин нег час. 12.30, 15.30 —Цаг. 15.45—Шостаковичин нертә Государственн квартет нааджана. 15.55 —Бичкдүдт— фильм. «Питер Пэн». 2-ч серии. 17.05 —Т. Тукайин үүдәлтин туск тел. док. фильм. 17.50 —Шүлглән. 17.55 —Док. фильмин премьер. 18.30 —Цаг. 19.00 — Бичкн концерт. 19.30— Девшлт. Зәңгс. Зар. 20.00 — Останкино күүндвр кежәнә. Телеүзгдл иргчдән ямаран болхмб. 21.00 —Цаг. 21.40 —«Коллаж». 22.00— «А» гидг программ. 00.30 — ТСН.

Хойрдгч программ: 8.00— Өрүни гимнастик. 8.15 — Док. фильм. 8.35 —Хаалһар әәмшг угаһар йовлһн. 9.00 —Док. фильмин премьер. 9.20 —Бичкдүдт — фильм. «Старая крепость». 7-ч серии. 10.25, 11.55 — Док. фильмин премьер. 11.20 — Кегҗмин концерт. 12.25 — Давтгдж үзүлгдҗәх телефильм. «Претендент». 4-ч серии. 20.00 — Бичкдуд, төвшүн нөөртән орти! 20.15 — П. И. Чайковскин нертә Нарт делкән IX конкурс деер. 20.55 — Волейбол. Күүкд улс. Герун хамцу команд —[illegible] США-һас үзүлгджәнә. 23.00 —Александр Сокуров болн терүнә фильмс.

Бәәрн программ: 18.30— «Республикин өдр». (Хальмг келәр). 18.40 — Зар. 18.50 —«СПИД гемлә кеҗәх нөкцлтин ноолдан». Сонсхвр. 19.20 —«Республикин өдр». (Орс келәр). 19.30 — «Фольклорт дурта клуб». Городовиковск балһсна «Герел» гидг ансамблин тускар. 19.55 —Зар.

конкурс. «Туужин халхан...» ...—негнәнь төлә хмн». «Негнь —цуттаннь төлә, цуһар —негнәнь төлә» гидг олн зүсн дөрлдән, «Харслт» гидг операц», «Снайпер» гидг операц», «Зергләнд йовлһн» —тиим конкурсмуд программд орв.

Нааддын марһасин ашт дөрвн командын үзмжснь йилһрж һарв. Команди то-дигин ашмудар Шин-Мөр селәнә ордундын школын сурһульчнр диилвр бәрв. Хойрдгч миг Цаһан-Нур селәнә баһ наста цергчнр эзлв. Эврәннь күцсн ашмудын кирцәһәр Баһ-Буурл поселкин көвүд-күүкд һурвдгч бәәрнд батрв. Городовиковск балһсна команд сүл девскд бәәрлв.

Диилвр бәрсн Приозерн района командд Әрәсән Федерацин Өмн үзгин зона марһанд орлцх зәв өггдв.

КУМАН Н.

Дарани диилвр

Футболар Элст балһсна марһана түрүн эргц чилв. Эн эргцин сүл нааднд Хальмг университетин болн «Одн» заводын командс харһв. Урдаь чигн эн хойр коллектив хоорндан кесг дакж харһжала. Тегәд чигн нег-негнәннь арһ-чидлиг эдн меджәлә. Болв заводыхн түрүн минутмудас дәврлһ кеж, чадмг наад үзүлв. 45 минутын эргцд эдн 3 гол цокж орулв. Студентнр болхла нег чигн голар хәрү өгч чадсн уга. Тиим кевәр наадна седвәриг «одна-хн» һартан авв.

Матчин хамгин түрүн голыг мана командын дамшлтта наадач В. Поканинов цокж орулв. Дарунь эн күцәмжиг батрулад Ц. Нонаев тоог 2:0 күртл күргв. Һурвдгч голын авторнь дакнәс В. Поканинов болв.

Хойрдгч таймд чигн бәәдл икәр сольгдсн уга. Энд дундын харсач Б. Исеевин дөңгәр Ц. Нонаев хойр гол орулв. Эн дәврлһнд студентнр хойр голар хәрү өгч чадв. Тиигәд 5:2 тоотаһар эн соньн наадн төгслә.

В. БАГЛИКОВ,
спортын инструктор.

Финалд орсн уга

Республикин совхозмуд болн колхозмуд дунд «Золотой колос» гидг мөрән төлә сүл наадд болв. Финалын өөрәлд Яшкульск района КПСС-ин XXIV съездин нертә болн Целинн района «Ленинский» совхозмуд харһв. Эн хойр команд «Хальмг үнн» кубокин төлә марһанд бас орлцжала. Зуг «Ленинский» совхозин футболистнр Малодербетовск района «Красносельский» совхозин спортсменмүдт шүүгдәд, марһанас һарв. Яшкульск района элчнр болхла цаарандкь наадхмн.

Болв «Золотой колос» гидг марһана тускар келий. Эн наадnd түрүн минутмудас авн «Ленинский» совхозин команд дәврлһән эклв. Дамшлтта кесг футболист энд нааджана. Үлгүрнь, Николай Лазуткаев, ах-дү Виктор болн Александр Абеевихн, Адуч болн Сергей Цереновихн терүнд шунмһаһар орлцжала. Түрүләд Александр, дәкәд Виктор Абеевихн нежәд гол орулад, наадна тоог 2:0 күртл күргв.

Хар толһахн наадна тоог бас сольж чадх билә. Болв эднә үүлдврт нег мәслсн седкл күртсн уга. Зуг наадна чилгчәр эдн пенальти цокад, тоог 2:1 гиж сольв.

Тиигәд хар толһахн эн марһанас һарв. «Ленинский» совхозин футболистнр болхла финалд Ики-Бурульск района «Буратинский» совхозла Элстд харһла. Энд чигн Целинн района элчнр йилһән сән наад үзүләд, 3:0 тоотаһар диилвр бәрв.

А. ЛАКТИОНОВ.

Хулхачнр әмтнә эрүл-мендд хорлҗана

Ода компьютермүд хулхалдг йовдл дала —электроник эдгә цагт хамгин үнтә кегдл болҗана. Зуг БССР-ин эрүл-менд харлһна министерствин онкологин болн медицинск радиологин НИИ-һәс компьютермүдлә хамдн әмтнә эрүл-мендинь хулхалв гиж келҗ болхмн, яһад гихлә, Гомельск болн Могилевск областьмудын әмтиг шинҗлҗ хадһлсна аш бичәтә кесг цаасн, дискетмүд хулхалад авад йовҗ одҗ. Терүнь болхла Чернобыльск АЭС-т болсн зеткртә йовдлас көлтә радиац авсн болн радиационн бузр һазрт бәәх улсин эрүл-мендин бәәдлин туск то-диг бәәсмн.

Хулхачнр терзәр орад, маначиг толһаһарнь цокад унһачкҗ. Әңгин заведующич кабинетд орад цуг наадк кабинетмүдин үүднә түлкүринь авч. Зуг эдн дегд адһсн бәәдлтә, негхн үүд түлкүрәр секҗ, һурвинь хамхлад орҗ. Компьютермүд болн теднлә хамднь тәвҗ кедлдг оборудовань авч.

Эн керг онц бүртклнд бәәнә. Оперативн-мөшклһн бәәг бүрдәгдв.

Тер йовдлын тускар республикин эрүл-менд харлһна министр В. Казаков ТАСС-ин корреспондентд нигҗ келҗ өгв:

— «Оливетти» компьютерт 1988 җил 150 миңһн күүгә болн 1989 җил 20 миңһн күүнә дозиметрическ кемҗәлһ кесна аш бәәлә, тер мет әмтн бәәдг 20 миңһн пунктын радиационн бәәдлин туск то-диг бәәлә. Үнәр келхлә, ик һундлта юмн болв, дөрвн җилин көдлмш харадан кегдсн болҗ һарчана. Тер то-дигмүдиг хулхачнрас хәрү авч әс болхла, радиац авсн әмтиг эмнхд зөвәр му болх.

А. КРЫЖАНОВСКИЙ.
Минск.

В. Морозовин цоксн зург.

●МВД-н церглтс зәңглҗәнә

Долан хонгин то-диг

Давсн цагин эргцд республикд 65 йос эвдлһнә йовдл учрв. Теди дунд әмтнә эрүл-мендин өмнәс 10 йовдл һарһгдсмн. Терүнәс әср һарһлһна 7, шав авлһна 2, чидлән күрглһнә 1 йовдл темдглгдв.

Така сарин 2-т Яшкульд бәәдг М. күүкд күн толһадан шав авч больницд туев. Шав күргсид Б. гражданин харлгдҗана. Эн өдр 23 часин кемд Юстинск района «Сарпа» совхозд М. гидг күүнә герт согту бәәсн ах укрчин нөкд М. Н. Сакипов Д. гражданиниг гесәрнь шааҗ. Шав авсн күн больницд орулгда.

Эн өдр 19 час 30 минут алднд Черноземельск района СССР-ин 60 җилин нертә совхозин кирһлһнә пунктд көдлмшәс көлтә ах-дүүнр Ильясовихн болн кирһәчнр Бачаевихн хоорнд ноолдан болв. Әср эн йовдлар хәәврин көдлмш кегдҗәнә.

Така сарин 8-д 2 час сә Гриютненск района Первомайский селәнд бәәдг Д. М. Голота, В. В. Санеев, Н. Я. Авеев, Д. М. Хулусов, О. С. Суянов эдн, цуһар Ленинск комсомолын нертә совхозин көдлмшчнр, ДАССР-ас бооцаһар ирҗ көдлҗәсн 8 күүнлә ноолда татв. Аштнь Голота, Санеев болн А. Магомедов, М. Р. Магомедов, М. Р. Абдов, А. А. Исаков эдн шав авад больницд туcҗ. Сүл хойр күн эмнүлгдснә хөөн көдлмштән парч. Дотр-дүдныһ кергүдин органмуд цәәлһврин кергүүлдвр күцәҗәнә, хәәвр кеҗәнә.

Така сарин 2-т 13-14 часин кемд нернь илдкгдәд угә күн Яшкуль поселкд бәәх 7-ч ПМК-н ОРС-ин хот-хоолын магазинә ардк үүдинь түлкүрәр секәд 2 миңһн арсла хулхалҗ.

Эн өдр ЧИАССР-ин бәәрн күүнәс эрлһ орҗ ирв. Мөчн сарин 29-д «Россия» гиичлүрт тер күн бәәсн номерәс 2150 арслң хулхалгдҗ.

Така сарин 6-д Яшалтад бәәдг Г. күүнә гертәс 22—21 часин эргцд хулха кегдснә туск эрлһ орҗ ирв. Нернь илдкгдәд уга күн терзин форточкар орад 3 миңһн арслңд күрдг алтн кегдлмүд болн аңгин арсна махла хулхалҗ.

Республикин хаалһст 12 зеткртә йовдл учрв. Терүнд 4 күн әмнәсн хаһцв, 12 күн шавтв. Һундл болхд, теди дунд бичкдүд чигн бәәсмн.

Така сарин 3-д 20 час 40 минутла Элстд «Калмгражданстрой» трестин АТП-н Л. залач УАЗ—469 автомашиһәр гектки хаалһ деер гүүҗ һарсн тавта П. Вадимиг дәврҗ, тер көвүн күнд шав авсмн.

Така сарин 6-д Черноземельск района Артезиан поселкд «Артезианский» совхозин ах бухгалтер С. болч колбасн цехин заведующ Б. эдн залҗ йовсн М—2412 болн «Нива» автомшид дәврлдҗ. Хаалһин зеткртә эн йовдлын ашт С. болн энүнә гергнь шав авснас көлтә района больницд өңгрсмн.

Давсн цагин эргцд талдан 15 зөв эвдлһнә йовдл темдглгдсмн.

Така сарин 4-д 20 час 30 минутла Ики-Бурульск района һазрт конопля хураҗасн Элст балһсна бәәрн әмтн А. Ф. Литвинов болн В. В. Родин хойр бәргдв. Тедн 2 целлофанов пакеттә ноһан бәәҗ.

Эн өдрин бийднь Юстинск района Баруун селәнә өөрк цувгт «Полынный» совхозин М. көдлмшч унад үкҗ одҗ.

Така сарин 6-д 15 часла Каспийск балһсна Лиманск цувгт Б. гидг күүкд күн өөмҗәһәд чивҗ одҗ.

Така сарин 7-д сә 3 часла Элст балһсна Кирбазарин уульнцд чидл үзүлсн темдгтә Я. гражданина цогц олдсмн. Зөв-йос эвдснд харлгдҗах СПМК-н П. столяр бәргдҗ.

Хальмг АССР-ин МВД-н церглт урдн өгсн зәңгсәр ним цәәлһвр өгчәнә:

Элст балһсна маши тосхлһна техникумас терзин штор болн «Романтика» магнитофог эн җилин лу сарин 12-т В. С. Митрофанов болн А. Я. Шаринов хойр хулхалҗ. Мөчн сарин 16-д эдн техникумас телефонн аппарат бас хулхалсн болҗ һарв.

Астраханск областин Лиман поселкин А. болн Ш. хойр бәәрн әмтн Грозный балһсна бәәрн күн А. А. Батаевд чидлән күргҗ.

Редактор А. Б. АЛЬДАЕВ.

19.55 —Зар.

үзүлгджәнә.

Телеүзгдл

ТАКА САРИН 18.
БАСҢ ӨДР

Негдгч программ: 6.30 — 120 минут. 8.35 —Концерт. 9.20—Док. фильмин премьер. 9.30 —«Арвн зурһа күрәд уга болн терүнәс ах әмтнд». 10.15—«Тадн эңүг чаднат». 11.25 —«Җилин дөрвн цаг». Така сар. 12.30. 15.30 — Цаг. 15.45 — Бичкдүдт — фильм. «Пая Тау» 7-ч серии. 16.15 — Док. фильмин премьер. 16.35 —«Дүр». Ах сурһульчнрин төлә литературн сонсхвр. 17.15 —Мультфильм. 17.25 —«Һазр, әмд бә». Экологическ программ. 18.30 —Цаг. 19.00—Мультфильм. 19.10 —А. Мироновин нертә актерск дууна конкурс. 20.00 —«Воспитание чувств». 5-ч серий. 21.00 — Цаг. 21.45 — «Коллаж». 21.50 —«Эн билә, билә...» 22.10 —Док. фильмин премьер. 23.00 — «Сергмжтә оньчкдүд». Завертнь —01.05 —ТСН.

Хойрдгч программ: 8.00— Өрүни гимнастик. 8.15 — «Каникулы Кроша». 4-ч серии. 9.25 —Концерт. 9.50 —Док. фильм. 10.15 —«Подснежник-90». 10.45 —«Ерма». Худ. фильм. 12.10— Ф. Амиров. Симфонь. 12.40 Док. фильмин премьер. 13.15 — Телефильм. 14.15— Давтгдҗ үзүлгдҗәх телефильм. «Игорь Саввович». 3-ч серий. 17.00 — Таджикск телеүзгдлин программ. 17.30 —«Тагт». Корейск салсн өрк-бүлмүдин төрин тускар. 18.30 — Цаг. 19.00 — Режиссер — М. Соосаарин фильмс. Док. фильм. «Женщины с острова Кихну». 20.00 —Бичкдүд, төвшүн нөөртән ортн! 20.15 — «Коллаж». 20.20 — «НЛО: зарллһн угаһар ирлһн». 4-ч сонсхвр. 21.10 —Бичкн концерт. 21.25 —Спорт цуһаранның төлә. 21.40 —«Пи» темдгтәһәр. 1-2-3-ч әнг.

Бәәрн программ: 17.00 — «Республикин өдр». (Хальмг келәр). 17.10 — Телефильм. 17.25 — «Республикин өдр». (Орс келәр). 17.35 — «Телеоко». Зәңглгч-публицистическ программ. 18.35 — Телефильм. 18.55 — «ТВ-н төгрг ширә». Үвлд белдлһн. Шудтан өггдҗәх сонсхвр. 19.55 — Зар.

Така сарин 19,

ПҮРВӘ ӨДР

Негдгч программ: 6.30 — 120 минут. 8.35 —«Горец» биилҗәнә. Владикавказас үзүлгдҗәнә. 9.05 —Литературн-художественн программ «Үг». 11.05 —«Кончина». Худ. фильм. 3-ч серий. 12.20 — «Коллаж». 12.30. 15.30— Цаг. 15.45 —Док. фильмин премьер. 15.55 —Бичкдүдт — фильм. «Питер Пэн». 1-ч серий. 17.05—«Көгҗм менд». 17.45 —Док. фильм. 18.30 —Цаг. 19.00 — «...Арвн зурһа күрәд уга болн терүнәс ах әмтнд». 19.45 — С. Березинан дуд. 19.55 — Телефильм. 21.00 — Цаг. 21.40 —Актуальн интервью. 21.50 —Им меддго Болгарь. 23.50 —«Пресс-клуб үрвр кеҗәнә». 00.30 —ТСН.

Хойрдгч программ: 8.00 —Өрүни гимнастик. 8.15— Фильм-концерт «Экран». 8.55 —Бичкдүдт —фильм. «Старая крепость». 5-6-ч серийс. 11.05 — Фильм-концерт. 12.00 —Ритмическ гимнастик. 12.30 — Давтгдҗ үзүлгдҗәх телефильм. «Претендент». 3-ч серий. 20.00 —Бичкдүд, төвшүн нөөртән ортн! 20.15 — П. И. Чайковскин нертә Нарт делкән IX конкурс деер. 21.35 — «Поздняя ягода». Худ. фильм. 23.00 —Искусствин мастермүдин концерт.

Бәәрн программ: 19.00— «Биди тадид үрвр кеҗәхвидн». 19.15 —«Республикин өдр». (Хальмг келәр). 19.25 —«Улсин цецн бүлгас». Яшкульск района Утта поселкин келмрч Д. Э. Манджиевин тускар. 19.45 — «Республикин өдр». (Орс келәр). 19.55 —Зар.

Така сарин 20,

БАСҢ ӨДР

Негдгч программ: 6.30 — 120 минут. 8.35 —«...Арвн зурһа күрәд уга болн терүнәс ах әмтнд». 9.20 —Телефильм. 10.20 —Док. фильм. 10.35 —А. Мироновин нертә актерск дууна конкурс. 11.25 —Бичкдүдин нег час. 12.30 15.30 —Цаг. 15.45—Шостаковичин нертә Государственн квартет нааджана. 15.55 —Бичкдүдт— фильм. «Питер Пэн». 2-ч серии. 17.05 —Т. Тукаийн үүдәлтин туск тед. Док. фильм. 17.50 —Шүлглән. 17.55 —Док. фильмин премьер. 18.30 —Цаг. 19.00 — Бичкн концерт. 19.30— Девшлт. Зәңгс. Зар. 20.00 — Останкино күүндвр кеҗәнә. Телеүзгдл иргчдән ямаран болхмб. 21.00 —Цаг. 21.40 —«Коллаж». 22.00— «А» гидг программ. 00.30 — ТСН.

Хойрдгч программ: 8.00— Өрүни гимнастик. 8.15 — Док. фильм. 8.55 —Хаалһар әәмшг угаһар йовлһн. 9.00 —Док. фильмин премьер. 9.20 —Бичкдүдт — фильм. «Старая крепость». 7-ч серий. 10.25, 11.55 — Док. фильмин премьер. 11.20 — Көгҗмин концерт. 12.25 — Давтгдҗ үзүлгдҗәх телефильм. «Претендент». 4-ч серии. 20.00 — Бичкдүд, төвшүн нөөртән ортн! 20.15 — П. И. Чайковскин нертә Нарт делкән IX конкурс деер. 20.55 — Волейбол. Күүкд улс. Перун хамцу команд —КНР-ин хамцу команд. США-һас үзүлгдҗәнә. 23.00 —Александр Сокуров болн терүнә фильмс.

Бәәрн программ: 18.30— «Республикин өдр». (Хальмг келәр). 18.40 — Зар. 18.50 —«СПИД гемлә кеҗәх нөкцлтин ноолдан». Сонсхвр. 19.20 —«Республикин өдр». (Орс келәр). 19.30 — «Фольклорт дурта клуб». Городовиковск балһсна «Герел» гидг ансамблин тускар. 19.55 —Зар.

Така сарин 21,

БЕМБӘ ӨДР

Негдгч программ: 6.30— 120 минут. 8.35 — Улсин дууна нәр. 9.05 —«Мама, папа болн би». 9.35—«Һазр, әмд бә!». 10.35—«Партнер». Коммерческ зәңгс. 11.05 — «Веснушчатое лето». Телефильм. 12.25 — «Бурда Моден» үрвр кеҗәнә. 12.55 — Дииләчнр. 13.55 —Мультфильмс. 14.20 —Фильм-концерт. 15.30 —«Политическ күүндврмүд». 16.30— Н. Губенкон фильмс. «Запретная зона». 18.00 —Нарт делкән панорам. 18.45 — Док. фильмин премьер. «Посвящение». 19.00 —Марафон. Залу улс. США-һас үзүлгдҗәнә. 20.20 —Мультфильм. 20.30 — Концерт. 21.00 —Цаг. 21.40 —Өрк-бүлин телевикторин. 22.50 — «Пламя» ансамблин концерт. 23.00 —Спортивн гимнастик. Усчлһн.

Хойрдгч программ: 8.00— Өрүни гимнастик. 8.15 — Мультфильм. 8.35 —Научн-попул. фильмин премьер. 8.50 —«Семеро солдатиков». Худ. фильм. 10.00 —Спортивн гимнастик. Усчлһн. 14.30 —Видеоканал «Советск Әрәсә». 16.55 —Марафон. Залу улс. 19.00 — «Последний бросок». Худ. фильм. 19.50 —«Сибирь экранд». 20.00 — Бичкдүд, төвшүн нөөртән ортн! 20.15 — Орс келн. 20.45 —Кинофестиваль. 21.00 — Цаг. 21.40 —Инъглтин хаалһс. Цугсоюзн польск дууна 2-ч фестиваль. 23.10 —Док. фильмин премьер. Сөөни сеанс. 23.40 — Ахр худ. фильмс. 00.35 — «Певец». Худ. фильм.

Бәәрн программ: 13.45 — «Җаңһр» болн терүнә дуучнр. Җаңһрч Козаев Анджукан 100-ч җилин өөнд нерәдсн байрин туск нәр. Приозерн района Советск поселкас үзүлгдҗәнә. (Хальмг келәр). 14.45 —«Иволгинск дацан». Сонсхвр. 15.00 — «Республик — цагин үүлдвр». Зәңглгч-публицистическ программ. (Хальмг келәр).

Така сарин 22,

НАРН ӨДР

Негдгч программ: 8.00— Спорт цуһаранның төлә. 8.15 — Ритмическ гимнастик. 8.45 —«Спортлотон» тираж. 9.00 —Өрүн эртәс авн. 10.00 —Төрскндән церглһн. 11.00 —Өрүни сергмҗтә программ. 11.30 — «Һазр эргҗ йовлһн». Альманах. 12.30 —Эрүл-менд. 13.15 — Педагогик цуһаранның төлә. 14.15 —Мультфильм. 14.45 —Селәнә час. 16.00 — Сән седклин наадд байртаһар секлһн. США-һас үзүлгдҗәнә. 18.00 — Ялтаһас Юрмалур. Концерт. 18.25 — Мультфильм. 18.35 — «Марафон-15». 20.05 — Киноконцерт. 21.00 —Цаг. 21.40 — Мөнк юмна туск тоолвр. 21.55 —«Бенони и Роза». Зурһан серийтә худ. фильм. 1-ч серии. 22.55— Сән седклин наадд. Академическ хәәвдлһн. Усчлһн.

Хойрдгч программ: 8.00— Зарядкд, зогс! 8.15 —«Отцы и деды». Худ. фильм. 9.35 — Кинопрограмм. 10.00— «Коллаж». 10.05 —Режиссер М. Соосаарин фильмс. 11.00 —Сән седклин наадд. Академическ хәәвдлһн. 12.20 —Н. В. Гоголин үүдәврин экранизац. «Вечера на хуторе близ Диканьки». 13.45 — Док. фильмин премьер. 14.15 —«Коллаж». 14.20 — Улсин айсмуд. 14.30 —Видеоканал «Советск Әрәсә». 17.00 —Нарт делкән программ. 17.55 —Сән седклин наадд. Марафон. Күүкд улс. 20.30 — Бичкдүд, төвшүн нөөртән ортн! 20.45 — Научн-попул. фильм. 21.00 — Цаг. 21.40 —Тадна төлә давтгдҗ үзүлгдҗәнә. «КВН-90».

Мана хайг:

Элст балһсн,
Ленинә уульнц, 243,
«Хальмг үнн»
газетин редакц
Телефод: 5-54-09,
5-64-41

К-01122. Республиканская типография Государственного комитета Калмыцкой АССР по делам издательств, полиграфии и книжной торговли, гор. Элиста, ул. Ленина 245. Заказ 1287.